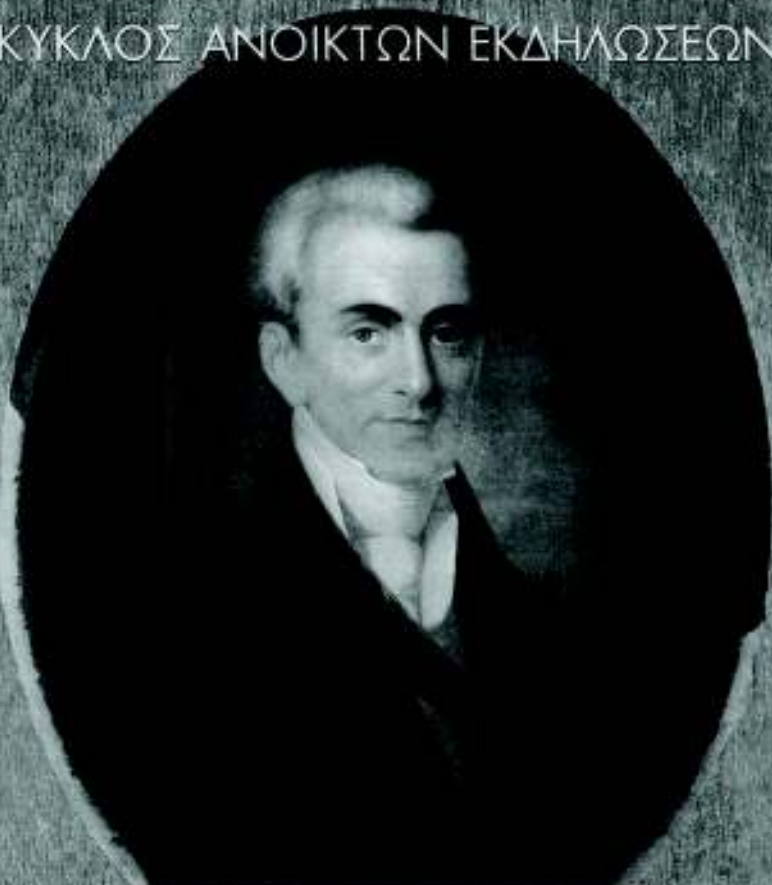

ΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΥΚΛΟΣ ΑΝΟΙΚΤΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

“Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ Η
ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ
ΣΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ”

ΑΘΗΝΑΙ 27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2002

ΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

**14η ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2002
«Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ»**

Προσφώνηση: Διονύσιος Παπαδάτος, Πρόεδρος του Τεκτονικού Ιδρύματος.

Αξιότιμες Κυρίες και Κύριοι,

Από μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου του Τεκτονικού Ιδρύματος σας εκφράζω εγκάρδιες ευχαριστίες για την προσέλευσή σας στη σημερινή δέκατη τέταρτη ανοικτή εκδήλωση που διοργανώνει το Ίδρυμά μας. Οι εκδηλώσεις αυτές αποσκοπούν στην παρουσίαση, στο ευρύτερο κοινό, θεμάτων γενικότερου ενδιαφέροντος, τα οποία αναπτύσσουν κάθε φορά ειδήμονες και έγκριτοι ομιλητές.

Η αθρόα συμμετοχή σας προσδίδει στη σημερινή μας εκδήλωση ξεχωριστή λαμπρότητα, περιποιεί ιδιαίτερη τιμή σε μας, μας προσδιορίζει το μέτρο και το βαθμό της απήχησης που είχε σε σας η προσπάθειά μας αυτή και γι' αυτό αισθάνομαι ικανοποιημένος και χαρούμενος. Και πάλι σας ευχαριστώ.

Φίλες και Φίλοι μας,

Στην ιστορική διαδρομή κάθε έθνους εμφανίζονται, κατά καιρούς, εξέ-

χουσες μορφές που η χαρισματική ικανότητά τους και τα ιδιαίτερα προσόντα τους, αλλά και η φιλογερή αγάπη και αφοσίωση στο έθνος τους, τους παρέχει τη δυνατότητα να προσφέρουν σ' αυτό μέγιστες υπηρεσίες, και η ανάμιξή τους στα κοινά αποτελεί, πολλές φορές, καθοριστικό σταθμό για την ίδια την ύπαρξή τους, και θεμέλιο και εφαλτήριο για την παραπέρα ανοδική πορεία του έθνους τους. Αποτελεί συνεπώς ιερό χρέος και επιβεβλημένο καθήκον κάθε έθνους αυτές τις εθνοσωτήριες μορφές να μην τις εγκαταλείπει σαν ξεχασμένα απολιθώματα στα αραχνιασμένα ράφια του παρελθόντος, αλλά να τις διατηρεί συνεχώς επίκαιρες και ζωντανές προβάλλοντάς τις στις επερχόμενες γενιές σαν φωτεινά παραδείγματα προς μίμηση. Μια τέτοια ύψιστη μορφή, στη νεότερη ιστορία του Ελληνικού Έθνους, είναι και ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, μετά την απελευθέρωσή της από τον τουρκικό ζυγό, ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Η Γ' Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας, στις 14 Απριλίου του 1827, δεν επέλεξε τον Ιωάννη Καποδίστρια πραγματικά σαν κυβερνήτη ενός κράτους αλλά, ουσιαστικά, σαν δημιουργό και διοργανωτή ενός κράτους από το χάος στο οποίο βρισκόταν τότε ο τόπος αυτός. Ο δε Ιωάννης Καποδίστριας δέχεται τον διορισμό του αυτό, εγκαταλείποντας αξιώματα, δόξα, τιμές και οικονομικά οφέλη, αρνούμενος ακόμα και την απονομή συντάξεως που του προσφέρει ο Τσάρος για τις υπηρεσίες του στη Ρωσία σαν υπουργός εξωτερικών, την καρδιά του αφιερωμένη στην Ελλάδα με ενθουσιασμό, αυταπάτη και αυτοθυσία, αναλαμβάνει το βαρύντατο και δυσχερέστατο έργο του κυβερνήτη.

Σε μια επιστολή που έστειλε στον πρεσβευτή της στο Λονδίνο, Λίβεν, έγραφε: «Είμαι πεπεισμένος ποτέ να μην εγκαταλείψω τα συμφέροντα της πατρίδας μου. Καμία θεώρηση των πραγμάτων, οποιαδήποτε και αν είναι, δεν θα μπορούσε να με επηρεάσει να αποστασιοποιηθώ από τα καθήκοντα που μου επιβάλλει η τιμή μου. Τι χρησιμότητα έχει για μένα η υψηλή εύνοια με την οποία με τιμά ο Αυτοκράτορας, εφόσον δεν θα είχα τη δυνατότητα να τη χρησιμοποιήσω για να βοηθήσω αυτούς τους ανθρώπους», εννοώντας τους Έλληνες, «στους οποίους ανήκω ολόψυχα και αποκλειστικά;»

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι,

Ένας λαός, που έχει περάσει τετρακόσια χρόνια σκληρής δουλείας, εί-

ναι επόμενο να έχει φωλιάσει μέσα του το μικρόβιο του Ραγιαδισμού και να έχει χάσει το μέτρο ανάμεσα στη τυραννία και στην αναρχία. Δεν μπορεί να βρει το μονοπάτι που οδηγεί στην ελευθερία, στο μέτρο, στη δημοκρατία. Δεν έχει γνωρίσει, και ακόμα περισσότερο, δεν έχει βιώσει την έννοια του κράτους. Δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι, για να μπορέσει να επιβιώσει ελεύθερος και ανεξάρτητος, πρέπει να οργανωθεί σε μία ευνομούμενη πολιτεία, σε μια τάξη πραγμάτων, βασισμένη στο καλώς εννοούμενο συνολικό, κοινωνικό συμφέρον. Όταν κατορθώνει με θυσίες και αίμα να απαλλαγεί από το βρόγχο της τυραννίας, χάνει τον έλεγχο των πράξεών του και οδηγείται στην υπερβολή, στις ακρότητες, στην αναρχία. Δεν αποδέχεται τα όρια και τους κανόνες που προσδιορίζουν την έννοια της ελευθερίας. Δεν τον έχουν διδάξει ότι η αληθινή έννοια της ελευθερίας δεν είναι η απεριόριστη άσκηση των δικαιωμάτων του και η ανεξέλεγκτη ικανοποίηση των οποιονδήποτε επιθυμιών του, αλλά προπαντός, είναι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων.

Πώς μπορούμε να έχουμε την απαίτηση ο φαγιάς, που για αιώνες έχει ζήσει είτε τη φοβερή τυραννία του κατακτητή, είτε την αλλαζονική καταπίεση του κοτσαμπάση, είτε τη σκληρή ζωή του αρματωλού, να πειθαρχήσει στη δύναμη του νόμου και της τάξης; Το σάλπισμα της εθνεργασίας φούντωσε τη σπίθα της λευτεριάς που ήταν αιώνες κρυμμένη στις καρδιές του – αυτού του υπέροχου και παράξενου λαού. Ξεσηκώθηκε. Πολέμησε. Μάτωσε. Μεγαλούρησε. Λευτερώθηκε. Και τώρα που επιτέλους απόκτησε την πολυπόθητη λευτεριά του, τώρα δεν ξέρει να τη χρησιμοποιεί σωστά.

Κοτσαμπασισμός, λεηλασίες, πειρατεία, πείνα, δυστυχία και ερείπια κυριαρχούν στον τόπο που έρχεται να κυβερνήσει ο Καποδίστριας. Και όταν αρχίσει να επιβάλλει την τάξη, όταν επιχειρεί να οργανώσει το νέο κράτος, όταν προσπαθεί να αντικαταστήσει την αναρχία με το νόμο, την εξουσία του κοτσαμπάση με την κρατική εξουσία, την αυθαιρεσία με την πειθαρχία, την αδικία με το δίκαιο, τότε, μοιραία, έρχεται σε σύγκρουση με το κατεστημένο και τον απαίδευτο λαό, και τότε, δυστυχώς, ντόπιοι, ίσως και ξένοι, σπλίζουν το δολοφονικό χέρι που του αφαιρεί τη ζωή. Ακριβό για το έθνος το τίμημα αυτής της δολοφονίας. Μα, για όλα αυτά, θα μας μιλήσουν στη συνέχεια οι ειδήμονες έγκριτοι ομιληταί μας, τους οποίους από καρδιάς ευχαριστώ για την τιμητική για μας πολύτιμη πνευματική προσφορά τους. Σας ευ-

χαριστώ, και παρακαλώ τον Καθηγητή κύριο **Θεοδόσιο Τάσιο**, ως συντονιστή της εκδηλώσεως, όπως λάβει τον λόγο.

*
**

Θ. Τάσιος

Κύριε Πρόεδρε,

Είναι βέβαιο ότι εκφράζω τη γνώμη όλων των ομιλητών, λέγοντας ότι πρέπει να ευχαριστήσουμε και για τη σύλληψη του θέματος, και για την ευγενική πρόσκλησή σας. Θα προσπαθήσουμε να είμαστε συνεπείς προς την τιμητική αυτή πρόσκληση. Η διάρθρωση του προγράμματος νομίζουμε ότι είναι επαρκής και, επομένως, χωρίς καμία άλλη εισαγωγή – η δική σας ήταν επαρκέστατη – προχωρούμε στην παρουσίαση των απόψεων των διακεκριμένων συναδέλφων που βρίσκονται σ' αυτό το τραπέζι και θ' αρχίσουμε από τον Διδάκτορα της Νεότερης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κύριο **Αθανάσιον Χρήστου**, και τον παρακαλώ να λάβει το λόγο, μιλώντας μας για τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό, την Επανάσταση του '21 και τον Καποδίστρια.

**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ, ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821
ΚΑΙ Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ**

Αθανάσιος Χρήστου

Κύριε Πρόεδρε του Τεκτονικού Ιδρύματος, κύριε Καθηγητά,
Κύριε Τάσσιε, κύριοι Καθηγητές, αξιότιμες Κυρίες και Κύριοι,
Φίλες και φίλοι μου.

Το θέμα, όπως σας ανακοίνωσε ο κύριος Πρόεδρος της Συνεδρίας, και όπως ευθύκριτα παρουσίασε ο Πρόεδρος του Τεκτονικού Ιδρύματος, ο κύριος Διονύσιος Παπαδάτος, είναι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός, η Επανάσταση του 1821 και ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. «Ας λέγωσι και ας γράφωσιν ό,τι θέλουσιν» έρχεται όμως καιρός ότε οι άνθρωποι κρίνονται ουχί καθ' όσα είπαν ή έγραψαν περί των πράξεων αυτών, αλλά κατ' αυτήν την μαρτυριαν των πράξεων. Υπό του αξιώματος τούτου ενισχυόμενος, έζησα εν τω κόσμω μέχρι της αποκλίσεως της ζωής μου καταθιμίως. Αδύνατον να αλλάξω σήμερα, αλλά θέλω πράξη το δέον, και ας γίνη ό,τι γίνη». Με τον έντονα δραματικό, μεστό και εικονοκλαστικό αυτό λόγο, ο Ιωάννης Καποδίστριας (1776 – 1831) ο πρώτος Κυβερνήτης του επαναστατημένου Ελληνισμού δίνει το στίγμα και το εύρος της προσωπικότητας, του έργου και, προπαντός της συμβολής του στην υπόθεση του αναγεννώμενου Ελληνισμού, δεκατρείς μέρες πριν ακριβώς από το τραγικό γεγονός της δολοφονίας του που συνέβη στις 27 Σεπτεμβρίου / 9 Οκτωβρίου 1831. Αυτό ακριβώς το εύρος και το στίγμα της προσωπικότητας, του έργου και, προπαντός, της συμβολής του πρώτου Κυβερνήτη του επαναστατημένου Ελληνισμού, του Ιωάννη Καποδίστρια, στην υπόθεση του αναγεννώμενου Ελληνισμού, θα προσπαθήσουμε να ιχνηλατήσουμε αλλά, προπαντός, να καταγράψουμε στο πλαίσιο της σεμνής, και λιτής αυτής εκδήλωσης, που οργάνωσε το Τεκτονικό Ίδρυμα Ελλάδος με πρωτοβουλία του δημιουργικού Προέδρου του, του κυρίου Διονυσίου Παπαδάτου, μέσα κυρίως από τις

ιδεολογικές αφετηρίες και τους εμπνευσμένους πρωταγωνιστές της Επανάστασης του 1821. Αλλά ποιος ήταν αλήθεια ο Ιωάννης Καποδίστριας; Ποια η διαδρομή του; Και προπαντός πώς διαπλέκεται ο ρόλος του με την Επανάσταση του 1821; Και, εν τέλει, ποιο είναι το ιδεολογικό εκείνο κίνημα, το οποίο ουσιαστικά προετοίμασε τον αγώνα της ανεξαρτησίας του Ελληνισμού;

Είναι γεγονός πως το ιδεολογικό εκείνο κίνημα, το οποίο προετοίμασε ουσιαστικά τον αγώνα, πρώτα την Επανάσταση του '21 και κατόπιν τον αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας, είναι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός ο οποίος δεν είναι παρά παρακολούθημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού με μια όμως χρονική υστέρηση. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός έχει βέβαια στο επίκεντρό του τον άνθρωπο και την κατάκτηση των ατομικών, των κοινωνικών και πρωτίστως των εθνικών ελευθεριών του, και είναι εκείνος ο οποίος πραγματικά λειτούργησε καταλυτικά στην υπόθεση της εθνικής ανεξαρτησίας του Ελληνισμού. Αλλά για να καταλάβει κανείς στην ουσία το Νεοελληνικό Διαφωτισμό θα πρέπει οπωσδήποτε να κοιτάξει τους πρωτεργάτες, το έργο που εκείνοι δημιούργησαν και, προπαντός, το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτό το έργο βγήκε προς τα έξω. Και σ' αυτή τη συνάφεια θα ήθελα να αναφέρω ότι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός διακρίνεται σε τρεις επιμέρους υποπεριόδους, αρχής γενομένης από την πρώτη, η οποία βγήκε προς τα έξω στα μέσα του 18ου αιώνα, το 1750 δηλαδή, και έφτασε ως το 1774 οπότε και υπογράφηκε η περίφημη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, μια συνθήκη η οποία έδωσε πολύ σημαντικά προνόμια στους Έλληνες πλοιοκτήτες, προκειμένου εκείνοι να αποθησαυρίσουν εμπειρία και πλούτο και να προετοιμάσουν με τη δράση τους, την επανάσταση του 1821. Είναι υποπερίοδος της πεφωτισμένης δεσποτείας, όπου στον ευρωπαϊκό στίβο επικρατεί η χαρισματική και πολυσχιδής μορφή του Βολταίρου, το απαύγασμα του έργου του οποίου συναντάται στο έργο τριών πολύ σημαντικών Νεοελλήνων δημιουργών, όπως ήταν ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Θωμάς Μανδρακάκης και ο Ιώσηπος Μοισιόδακας. Περνάμε στην δεύτερη υποπερίοδο από το 1774 – είναι συμβατικά τα χρονικά αυτά πλαίσια – έως το 1800. Είναι η δεύτερη περίοδος, υποπερίοδος της ανακαίνισης, όπου στην ευρωπαϊκή σκηνή επικρατεί η κίνηση των Εγκυκλοπαιδιστών, κυρίως των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών, όπως ήταν ο Ντενίς Ντιντερό, ο Νταλαμπέρ και οι υπόλοιποι, και το κύριό τους έργο που ήταν η Γαλλική Εγκυκλοπαιδεία, θέσφατο της επιστήμης για τα τότε δεδο-

μένα. Το απαύγασμα, λοιπόν, της Γαλλικής Εγκυκλοπαιδείας συναντάται στο έργο του Δημητρίου Φωτιάδη ή Καταρτζή και των μαθητών του, όπως ήταν ο Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος και οι αδελφοί Δημητρείς, ο Δανιήλ Φιλιππίδης δηλαδή και ο Γρηγόριος Κωνσταντάς. Και περνάμε στην τρίτη και τελευταία υποπερίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού που είναι από το 1800 έως το 1821. Εχουμε μπει, δηλαδή, στον προθάλαμο της Ελληνικής Επανάστασης. Είναι η υπο-περίοδος της εθνικής παλιγγενεσίας, όπου στον ευρωπαϊκό στίβο νευραλγικό ρόλο παίζει η κίνηση των Ιδεολόγων και ο αντίκτυπος του έργου τους συναντάται στο έργο ενός έγκυρου ιατρού και, προπαντός, έγκυρου φιλόλογου, του Αδαμαντίου Κοραή. Αλλά τότε, φίλες και φίλοι μου, είναι που γράφονται και τέσσερα πολύ σημαντικά, εν πολλοίς εικονοκλαστικά και, αν θέλετε, αιρετικά βιβλία, τα οποία επηρεάζουν καταλυτικά τις εξελίξεις. Πρόκειται για τον «Ανώνυμο» του 1789, για τον «Ρωσσοαγγλογάλλο» του 1805, για την «Ελληνική Νομαρχία» του 1806, για το έργο «Κρίτωνος Στοχασμοί» το 1819, έργα τα οποία επιταχύνουν την αφύπνιση του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων, αλλά διαβάζονται, θα έλεγε κανείς, και από μία μικρή και μινόρε λογισσύνη του τουρκοκρατημένου Ελληνισμού. Αλλά, δεν είναι μόνο, φίλες και φίλοι μου, η αφρόκριμα της ελληνικής διανόησης που μελετά τα βιβλία εκείνα, αλλά και Έλληνες όλων των κοινωνικών τάξεων. Οι νεολαίοι και ο μέσος όρος των μεσόκοπων νεοελλήνων μελετούν τα συγκεκριμένα έργα. Επίσης, πολλοί καταφεύγουν στα μοναστηριακά κέντρα της εποχής και μαθαίνουν τα φτωχά κολυβογράμματα από το πτοήχι και το Ψαλτήρι. Επομένως, ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι, στη συγκεκριμένη υποπερίοδο, στις παραμονές, δηλαδή, της έκρηξης της Επανάστασης του 1821, συντελείται μία πνευματική άνθιση. Μία πνευματική άνθιση, η οποία εδράζεται σε μία άνετη οικονομική επιφάνεια και αυτή η άνετη οικονομική επιφάνεια, ουσιαστικά στηρίζεται στη δράση των Ελλήνων πλοιοκτητών που όπως είπα προηγουμένως, με την Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774 και με τη Συνθήκη του Ιασιού το 1792, έχουν πλουτίσει και έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια οικονομική ανάπτυξη. Και, πραγματικά, διαπιστώνει κανείς ότι αυτή η άνετη οικονομική επιφάνεια έχει δημιουργηθεί προτίστως από τους Έλληνες πλοιοκτήτες, κατόπιν έχει δημιουργηθεί από την καλλιέργεια των εύφορων πεδιάδων του τουρκοκρατημένου Ελληνισμού, από τη διεύρυνση του συγκοινωνιακού δικτύου, από την πύκνωση των επαφών και, προτίστως, από την αποθησαύριση εμπειρίας και πλούτου. Αλλά, όπως ενδεχομένως να γνωρίζετε και πολύ περισ-

σότερο, όσοι από σας έχετε τους νεοσσούς σας στο Πανεπιστήμιο, ή είναι στη διαδικασία δρομολόγησης και εισαγωγής, στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της πατρίδας μας, θα ξέρετε ότι αυτές οι δύο παράμετροι, αφενός, δηλαδή, η πνευματική άνθιση και, αφετέρου, η άνετη οικονομική επιφάνεια, είναι δύο παράμετροι που οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια στην αμφισβήτηση του κατεστημένου. Και το κατεστημένο της εποχής εκείνης ήταν οθωμανοκρατούμενο. Επομένως, ο τουρκοκρατημένος Ελληνισμός είναι εκείνος ο οποίος αμφισβητεί με δυναμικό και ουσιαστικό τρόπο το τουρκοκρατούμενο κατεστημένο της εποχής εκείνης. Και έτσι φτάνουμε στην έκρηξη της Επανάστασης τον 1821. Αλλά, σ' αυτή την πορεία, καθοριστικό ρόλο παίζουν και δύο συγκλονιστικές φυσιογνωμίες του Ελληνισμού. Πρόκειται για το Λάμπρο Κατσώνη (1752-1804), ο οποίος οργάνωνε τις ελληνικές θάλασσες υπό την άξια ηγεσία της Μεγάλης Αικατερίνης Β' και, φυσικά τον Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίο (1757-1798), ο οποίος, με το μαρτυρικό του τέλος στις 13/24 Ιουνίου του 1798, είναι εκείνος ο οποίος πραγματικά δίνει την τελευταία ώθηση προκειμένου να εκραγεί το κοχλάζον καζάνι της επανάστασης. Αλλά, σε αυτή την πορεία, δεν θα πρέπει κανείς να ξεχάσει τον καταλυτικό ρόλο που παίζει η Φιλική Εταιρεία, η οποία στις 14 Σεπτεμβρίου 1814 – είναι συμβατική αυτή η χρονολογία διότι είναι η πρώτη καθαρόαιμη ελληνική μυστική επαναστατική οργάνωση η οποία ιδρύεται στην Οδησό της τσαρικής Ρωσίας από τρεις Έλληνες, άσημους κατά τ' άλλα μικροεμπόρους, από τον Νικόλαο Σκουφά, τον Εμμανουήλ Ξάνθο και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ, οι οποίοι καταφέρνουν μέσα σε εξήμισι χρόνια να δρομολογήσουν το καταλυτικής σημασίας γεγονός της Επανάστασης τον 1821. Από εδώ και πέρα, μετά ειδικά από το θάνατο του Νικολάου Σκουφά στις 31 Ιουλίου του 1818, διαπιστώνει κανείς ότι πυκνώνουν οι τάξεις της Φιλικής Εταιρείας και θα ήθελα να σημειώσω εδώ ότι τον Ιανουάριο του 1820, ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ο οποίος, σύμφωνα και με τα «Απομνημονεύματα» του 1845 ομολογεί ο ίδιος κατηγορηματικά ότι είχε μνηθεί σε μία Στοά της Λευκάδας – ήταν Τέκτων – πλησίασε, λοιπόν, τον Ιανουάριο του 1820 στην πρωτεύουσα της τσαρικής Ρωσίας, την Αγία Πετρούπολη, τον επιφανή και πολύ ισχυρό Έλληνα υπουργό των Εξωτερικών της Τσαρικής Ρωσίας, τον Ιωάννη Καποδίστρια, προκειμένου να του αναθέσει τη γενική επιτροπεία της Ανωτάτης Αρχής της Φιλικής Εταιρείας. Ο Ιωάννης Καποδίστριας με κομπό τρόπο και σοφά πράττοντας αρνήθηκε να αναλάβει την ηγεσία της Φιλικής Εταιρείας, και ύστερα από την τρίτη, μάλιστα, επαφή που είχε με τον Εμμανουήλ Ξάνθο, του

έδειξε με έμμεσο τρόπο τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ο οποίος, ήταν στρατηγός την εποχή εκείνη – ήταν ένας ισχυρός παράγοντας στην στρατιωτική ιεραρχία της τσαρικής Ρωσίας – ανέλαβε γενική επιτροπεία της Ανωτάτης Αρχής της Φιλικής Εταιρείας. Και έπραξε σοφά ο Ιωάννης Καποδίστριας την εποχή εκείνη και αυτό το έδειξαν οι μεταγενέστερες ιστορικές εξελίξεις. Αλλά, σε αυτό το σημείο φίλες και φίλοι μου, ανακύπτει εύλογα το ερώτημα για το ποια είναι η πορεία του Ιωάννη Καποδίστρια, του πολυϊδμονα Υπουργού Εξωτερικών μίας από τις ισχυρότερες Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής εκείνης, της Τσαρικής Ρωσίας. Επιγραμματικά, θα μπορούσε κανείς να πει ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 31 Ιανουαρίου/10 Φεβρουαρίου του 1776 – 226 χρόνια πριν – από τον Αντώνιο Μαρία Καποδίστρια και τη Διαμαντίνα Γουέμη, ενός πλούσιου και ισχυρού παράγοντα, κόμη της κερκυραϊκής κοινωνίας την εποχή εκείνη – με απώτατη καταγωγή από την Κύπρο – είναι το έκτο παιδί από τα εννέα που αποκτά ο Αντώνιος Μαρία Καποδίστρια. Σε ηλικία δεκαοκτώ χρόνων, δηλαδή το 1794, τον βλέπουμε να μεταβαίνει στην Πάδοβα της Ιταλίας, προκειμένου να σπουδάσει Ιατρική, Φιλοσοφία και Νομικά. Υστερα από τρισημίσι χρόνια, δηλαδή το 1797, καταφέρνει να πάρει τον τίτλο με εξαιρετικές επιδόσεις, όπως φαντάζεστε, του Διδάκτορα της Ιατρικής Σχολής. Και στα τέλη του 1797 επιστρέφει στην ιδιαίτερή του πατρίδα και είναι εκείνος ο οποίος ασκεί το λειτούργημα του ιατρού με ουσιαστικό και, προπαντός, ανιδιοτελή τρόπο, αμβλύνοντας εκείνος με το παράδειγμά του τις πολύ μεγάλες ανισότητες ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις της κερκυραϊκής κοινωνίας της εποχής εκείνης. Είναι, άλλωστε, εκείνος ο οποίος το 1802 – 200 χρόνια πριν – ιδρύει τον Ιατρικό Σύλλογο, τον πρώτο εθνικό Ιατρικό Σύλλογο της πατρίδας μας. Ο άνθρωπος αυτός, όπως σας είπα, διδάχθηκε κατ' οίκον τα εγκύκλια γράμματα, πήρε μια ευρωπαϊκή μόρφωση, και τον βλέπουμε να παίζει καταλυτικό ρόλο όταν δημιουργείται το πρώτο Ιόνιο Κράτος, με το περίφημο Σύνταγμα της 31ης Δεκεμβρίου 1800/12ης Ιανουαρίου 1801. Ο πατέρας του, μαζί με τον Συγούρο, παίζουν καταλυτικό ρόλο στα δρώμενα της Επτανησιακής Πολιτείας την εποχή εκείνη. Είναι εκείνος ο οποίος αναλαμβάνει κάποια δημόσια αξιώματα, αλλά στα τέλη του 1808, δέχεται την πολύ σημαντική πρόσκληση από το Υπουργείο Εξωτερικών της Τσαρικής Ρωσίας προκειμένου να αναλάβει ένα από τα νευραλγικότερα πόστα της διπλωματικής υπηρεσίας της Ρωσίας. Πράγματι, στις 18 Ιανουαρίου του 1809, συναντά στην πρωτεύουσα της τσαρικής Ρωσίας έναν από τους ισχυρούς άνδρες, ο οποίος

του αναθέτει ένα πόστο στη Ρωσική Πρεσβεία της Βιέννης. Κατόπιν μετατίθεται στο πόστο της Ρωσικής Πρεσβείας του Βουκουρεστίου, ακολουθεί η διεύθυνση του Διπλωματικού Γραφείου της Ρωσικής στρατιάς στο Δούναβη, και τον βλέπουμε το 1813, εφόσον είχε με τις εξαιρετικά τεκμηριωμένες διπλωματικές εκθέσεις καταφέρει να αποσπάσει την εύνοια του Τσάρου Αλέξανδρου Α', να αναλάβει εκείνος, από μέρους της Τσαρικής Ρωσίας, να διαμορφώσει τη φυσιογνωμία των καντονίων και, πολύ περισσότερο, την κατάρτιση του πρώτου συντάγματος της Ελβετίας. Ο Ιωάννης Καποδίστριας τιμάται σήμερα από την Ελβετία.

Και φτάνουμε στο κρίσιμο Συνέδριο της Βιέννης το 1814, όταν ο Τσάρος Αλέξανδρος Α' του αναθέτει το διπλωματικό μέρος από την πλευρά του, στο περίφημο αυτό συνέδριο της Βιέννης, όπου η ηττημένη Ναπολεόντια Γαλλία πηγαίνει με κοιμένα τα φτερά, αλλά αντιλαμβάνεται ο Ιωάννης Καποδίστριας ότι θα πρέπει να προσεταιριστεί τη Ναπολεόντια Γαλλία και να την αποκαταστήσει στη θέση που της άξιζε. Γι' αυτό, ένας από τους σημαντικότερους ιστορικούς της εποχής εκείνης, τον αποκαλεί ως τον αρχιτέκτονα της ειρήνης των 99 χρόνων διότι, από το 1815 έως το 1914 – ως τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο – δεν έχουμε μεγάλο πόλεμο γι' αυτό ακριβώς ονομάστηκε ως εμπνευστής της Ειρήνης των 99 χρόνων ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Στις 18 Σεπτεμβρίου, μετά τον επιτυχή χειρισμό της πολύ κρίσιμης αυτής υπόθεσης, ο Ιωάννης Καποδίστριας γίνεται πρώτος τη τάξει υπουργός Εξωτερικών της Τσαρικής Ρωσίας.

Το 1816 εκπονεί, πράγματι, ένα σημαντικό σχέδιο προκειμένου να φύγουν σταδιακά οι Τούρκοι από τον χώρο της Νοτιανατολικής Βαλκανικής, χωρίς να υπάρχουν επαναστατικές δράσεις και εξεγέρσεις και δρώμενα.

Και φτάνουμε στο οριακό γεγονός του 1820, οπότε κλείνω αυτή την παρένθεση, για να μπούμε στο γεγονός της έκρηξης, της Επανάστασης, των Ελλήνων, η οποία εκδηλώνεται σε ένα εξω-ελλαδικό κέντρο. Εκρήγνυνται λοιπόν, στις 24 Φεβρουαρίου του 1821 στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της Μολδαβίας από το Γενικό Επίτροπο της Ανωτάτης Αρχής, τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, όπως σας είπα στην αρχή, γρήγορα, ο επαναστατικός σπινθήρας μεταφέρεται στον ηπειρωτικό χώρο του τουρκοκρατημένου Ελληνι-

σμού. Το τρίτο δεκαήμερο του Μαρτίου του '21 ο Ελληνισμός φλέγεται επαναστατικά. Οι Τούρκοι, όπως είναι αναμενόμενο δεν μένουν με σταυρωμένα χέρια. Στέλνουν πεντέμισι με έξι χιλιάδες άτακτους εμπειροπόλεμους Τούρκους. Και στέλνουν μια τόσο μακρή δύναμη διότι λειτουργεί ένας άλλος αντιπερισπασμός στην Ηπειρο διότι ο πεφωτισμένος δεσπότης της Ηπείρου, ο Αλή Πασάς είναι εκείνος ο οποίος έχει αμφισβητήσει με δυναμικό τρόπο την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Και, όπως αντιλαμβάνεστε, το μεγαλύτερο μέρος της Οθωμανικής δύναμης βρίσκεται στα Ιωάννινα. Κατεβαίνουν στα νότια αυτές οι πεντέμισι χιλιάδες υπό τον Κιοσέ Μεχμέτ Αγά και τον Ομέρ Βρυώνη και έχουμε τις αντιπαραθέσεις στην γέφυρα της Αλαμάνας στις 23 Απριλίου με τον Αθανάσιο Διάκο και το θάνατο δια ανασκολοπισμού την επομένη στη Λαμία. Στις 8 Μαΐου έχουμε το Χάνι της Γραβιάς με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Έχουμε τη Μάχη στο Βαλιτέτσι 12/13 Μαΐου. Έχουμε τη Μάχη στα Βασιλικά 25/26 Αυγούστου και φτάνουμε στην απελευθέρωση της Τριπολιτσάς στις 23 Σεπτεμβρίου του '21.

Αλλά, όπως αντιλαμβάνεστε, όταν μία επανάσταση επιβάλλεται στρατιωτικά, το επόμενο της βήμα είναι να επιβληθεί και θεσμικά. Και αυτή η θεσμική επιβολή και νομιμοποίησή της, πραγματικά, έρχεται πρώτα με την Γερουσία της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος, που έχει ως πρωτεύουσα το Μεσολόγγι και εμπνευστή τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Έχουμε τον Άρειο Πάγο της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος, με εμπνευστή και δημιουργό τον Θεόδωρο Νέγη και επίκεντρο τα Σάλμωνα. Και, φυσικά, έχουμε την Πελοποννησιακή Γερουσία με πρωτοστάτη τον Δημήτριο Υψηλάντη που, ωστόσο, δεν τον αφήνουν οι μηχανορραφίες ενός ευφυούς ανθρώπου, όπως ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και ενός χαμηλών τόνων ανθρώπου όπως ήταν ο Θεόδωρος Νέγης. Φτάνουμε, ωστόσο, στην πρώτη Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, την περίφημη Διακήρυξη της Ελληνικής Ανεξαρτησίας την 1η Ιανουαρίου 1822. Αλλά τον Σεπτέμβριο του '22, επικεφαλής στο θώκο της εξωτερικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας τοποθετείται ο Γεώργιος Κάνινγκ, ένας άνθρωπος ιδιοφυής, μία πολιτική φυσιογνωμία, η οποία αντιλαμβάνεται τη στάση και τον ρόλο της Μεγάλης Βρετανίας απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, απέναντι δηλαδή, στο «μεγάλο ασθενή» του Βοσπόρου, όπως αποκαλούσαν τότε την Οθωμανική Αυτοκρατορία, διαφορετικά, απ' ό,τι οι προκάτοχοί του. Αλλά, όπως ξέρετε, ένας κύκος μέσα στην ιστορική πορεία δεν φέρνει την Άνοιξη. Όμως, δύο

κούκοι, είναι σε θέση να κινήσουν τον τροχό της ιστορίας. Και αυτό γίνεται όταν, πραγματικά, την 1η Δεκεμβρίου του 1825 πεθαίνει ο Τσάρος Αλέξανδρος Α' και επικεφαλής στον τσαρικό θώκο τοποθετείται ο Τσάρος Νικόλαος Α' ο οποίος αντιλαμβάνεται κι αυτός τη στάση της τσαρικής Ρωσίας απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία διαφορετικά απ' ό,τι οι προκάτοχοί του. Όπως αντιλαμβάνεστε αυτοί φθάνουν στη συνομολόγηση του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης στις 4 Απριλίου του 1826. Είναι η πρώτη διεθνής πράξη σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να ενημερώσουν και τις υπόλοιπες τρεις μεγάλες δυνάμεις της εποχής – που είναι η Αυστροουγγαρία, είναι η Πρωσσία και είναι, φυσικά, η Γαλλία – προκειμένου από κοινού να μεσολαβήσουν για να επιλυθεί το Ανατολικό Ζήτημα, με απώτερο στόχο και πρώτη προτεραιότητα να αποκατασταθεί η διεξαγωγή του εμπορίου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Θα ήθελα ακόμα να επισημάνω ότι με την απόφαση της 2ας/14ης Απριλίου του 1827, απόφαση-ψήφισμα της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας, ανατίθεται η διακυβέρνηση της επαναστατημένης Ελλάδας – διότι κράτος δεν υπήρχε την εποχή εκείνη – στον Ιωάννη Καποδίστρια για επτά χρόνια. Ο Ιωάννης Καποδίστριας έρχεται – έχει αποχωρήσει στις 18 Αυγούστου του 1822 από την υπηρεσία της Τσαρικής Ρωσίας διότι δεν συμφωνούσε με την πολιτική της Ρωσίας απέναντι στο Ελληνικό ζήτημα – και είναι εκείνος ο οποίος, πραγματικά έρχεται στις 8-20 Ιανουαρίου 1828, πρώτα στο Ναύπλιο και κατόπιν στην Αίγινα. Είναι παροιμιώδης και, υπογραμμίζω, πολύ προφητικός, ο λόγος που του απηύθυνε ο Θεόφιλος Καΐρης για τα κατοπινά δρώμενα.

Δύο κουβιέντες, για το κυβερνητικό έργο και την εσωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια; Στο εσωτερικό σκηνικό ουσιαστικά, συνέχισε την ψυχορραγούσα επανάσταση η οποία, όπως ξέρετε – και θα πρέπει κανείς να ομολογεί και τα αρνητικά – διότι έχουμε κατά τη διάρκεια της επανάστασης δύο εμφυλίους πολέμους. Και, «στιδίποτε είναι αληθινό, είναι και εθνικό», όπως έλεγε ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός, είναι εκείνος ο οποίος συνεχίζει την επανάσταση, καταφέρνει, φυσικά, να δώσει μια δυναμική πορεία με την Μάχη της Πέτρας 24 Σεπτεμβρίου 1829 – και αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ο Ιωάννης Καποδίστριας τον οξύ βρεττανορωσικό ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε στις 22 Ιανουαρίου/3 Φεβρουαρίου του 1830, στην ίδρυση του πρώτου ανεξάρτητου, αυτοδύνα-

μου και αυτοτελούς ελληνικού κράτους. Διότι στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής μπορεί να έχουμε τη δημιουργία και την επιβίωση των ελληνικών πόλεων, την ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων, τη γέννηση της δημοκρατίας και του ελληνικού Πολιτισμού, ωστόσο, κράτος ανεξάρτητο, αυτοδύναμο και αυτοτελές δεν είχαμε ποτέ. Έχουμε μόλις από το 1830. Στην εσωτερική πολιτική, βέβαια, οι πρωτοβουλίες του είναι ρηξικέλευθες και δυναμικές. Είναι εκείνος ο οποίος καταστέλλει την πειρατεία, είναι εκείνος ο οποίος προσπαθεί να αξιοποιήσει την εμπειρία που είχε στα ζητήματα της εκκλησίας. Δεν αποκόπτει βίαια το δεσμό που έχουμε με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Είναι εκείνος ο οποίος ιδρύει την Γεωργική Σχολή της Τίρυνθας, εισάγει την καλλιέργεια της πατάτας, αξιοποιεί τον ορυκτό άνθρακα της Εύβοιας, το σιδηρομέταλλο της Ερμιονίδας. Κοντολογίς, δεν υπάρχει τομέας, που να μην έχει αξιοποιήσει και να μην έχει προσθήσει ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Φίλες και φίλοι μου, υπάρχουν πολλά και μπορεί να συζητά κανείς πολλές ώρες για το ανορθωτικό έργο του Ιωάννη Καποδίστρια. Θα ήθελα από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω, θερμά το Τεκτονικό Ίδρυμα της Ελλάδος, όχι μόνο για την πρόσκληση που μου απηύθυνε αλλά, πολύ περισσότερο, για την πρωτοβουλία που ανέλαβε, προκειμένου να τιμηθεί ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του νεότερου ελληνικού κράτους, 171 χρόνια μετά τη δολοφονία του, όταν το 2002, είναι έτος αφιερωμένο σε παγκόσμια κλίμακα στον Ιωάννη Καποδίστρια. Ενδεχομένως, να πήρε το Διοικητικό Συμβούλιο, την πρωτοβουλία αυτή έχοντας στο πίσω μέρος του εγκεφάλου αυτό που λέει ο Θουκυδίδης, ότι «Άθλα γὰρ οἱς κείται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἀρίστοι πολιτευοῦσιν» που σημαίνει ότι «όπου δίνονται τα πιο μεγάλα βραβεία για την αρετή, εκεί οι άνθρωποι ζουν άριστα σαν πολίτες».

Φίλες και φίλοι μου,

Στον επίλογο της παρουσίας αυτής 226 χρόνια από τη γέννηση του Ιωάννη Καποδίστρια, 172 χρόνια από την ίδρυση του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και 171 χρόνια από το τραγικό γεγονός της μοιραίας δολοφονίας, στις 27 Σεπτέμβρη/9 Οκτώβρη του 1831, έξω από την εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο, πραγματικά θεωρώ ότι η σημερινή πράξη, η σημερινή εκδήλωση, είναι εκδήλωση τιμής και πολιτισμού απέναν-

ντι σε μια μεγάλη προσωπικότητα του ελληνισμού, τον Ιωάννη Καποδίστρια.

Τέλος, τηρούμενον πάντα των ιστορικών, και πρωτίστως των κοινωνικών αναλογιών, θεωρώ πως είναι επίκαιρος όσο ποτέ άλλοτε, ο βαθιά ποιητικός, ουσιαστικός και πρωτίστως λυσιτελής λόγος του σοφού Ρουμελιώτη αγωνιστή, του Γιάννη Μακρυγιάννη, από τον επίλογο των «Απομνημονευμάτων» του, «ότι τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι' αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι· όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ». Και συνεχίζει, περισσότερο ευθύκριτα αλλά και υπαινικτικά ο Ρουμελιώτης αγωνιστής «Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι' όλοι μαζί και να μην λέγη ούτε ο δυνατός 'εγώ', ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγη ο καθείς 'εγώ'; Όταν αγωνιστή μόνος του και φκειάση, ή χαλάση να λέγη εγώ· όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκειάνουν, τότε να λένε 'εμείς'. Είμαστε εις το 'εμείς' και όχι εις το 'εγώ'». Και πράγματι, ο εμπνευσμένος οραματιστής, ο πολυϊδμων υπουργός των Εξωτερικών της τσαρικής Ρωσίας και σπουδαίος Ευρωπαϊός πολιτικός, ο άνθρωπος που θεμελίωσε το νεότερο ελληνικό κράτος, υπηρέτησε με πάθος και συνέπεια κατά τη διάρκεια όλου του του βίου, το 'εμείς', παραμερίζοντας το γρανιτώδες και απροσπέλαστο 'εγώ', πραγματώνοντας με τον τρόπο αυτό, τα θέσφατα της δημοκρατίας και του πολιτισμού και θυσιάζοντας, εν τέλει, το πολυτιμότερο αγαθό, τη ζωή του. Ας είναι ελαφρύ το χόμα της ελληνικής γης που τον σκεπάζει.

*
* *

Θ. Τάσιος

Και ενθουσιώδης και πυκνότερος λόγος και, επομένως, εξ' αιτίας των δύο τούτων πλεονεκτημάτων, μας δημιουργεί και προβλήματα, και για την αφομοίωση του πλήθους των πληροφοριών και, ακόμα, και αισθήματα, ίσως και τύψεων, γιατί σας αναγκάσαμε να τελειώσετε γρήγορα. Αλλά δεν γίνεται αλλιώς και νομίζω ότι, κατά τη διάρκεια της συζητήσεως, πιθανώς

να δοθούν κι άλλες ευκαιρίες για να αμβλυνθούν αυτές οι αιτήσεις.

Θα παρακαλέσω, στο στυλ του 1820 που έλεγε ο Κος Χρήστου, τον λόγιον και καπετάνιον Κον **Γεώργιο Σπανό Νιτή** να μας παρουσιάσει τις Εκθέσεις των Ρωσικών αρχείων σήμερα γύρω από τη συμμετοχή του Ιωάννη Καποδίστρια στις Τεκτονικές Στοές κατά την προ-Κυβερνητική περίοδο.

**ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΡΩΣΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
ΕΙΣ ΤΙΣ ΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΣΤΟΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ 1814 -1822**

Γεώργιος Κ. Σπανός

Σας ευχαριστώ για την επιθυμία σας να είμαι εδώ αυτή την ώρα και να παρουσιάσω πληροφορίες από πρόσφατες έρευνες στα Κρατικά Ρωσικά Αρχεία γύρω από τη συμμετοχή του Ιωάννη Καποδίστρια σε Τεκτονικές στοές της Ρωσίας κατά την περίοδο 1809 -1822. Νιώθω λίγο αμήχανος μετά τον χειμαρρώδη κ Α. Χρήστου, με την πληθώρα στοιχείων που παρουσίασε.

Στοιχεία από φακέλους σε αρχεία που δεν έχουν ακόμα επεξεργαστεί, δεν έχουν δημοσιευθεί, και δεν έχουν γίνει τόσο γνωστά ώστε να μπορεί να γίνει ένας αντίλογος. Ψήγματα, μόνο θα μπορέσω να δώσω σήμερα, καταθέτοντας έναν ανοιχτό φάκελο που σιγά -σιγά, θα γεμίζει τα επόμενα χρόνια με τη συνεχιζόμενη έρευνα των Ρωσικών αρχείων που πραγματοποιείται κυρίως από μέλη της Μεγάλης Στοάς της Ρωσίας καθηγητές Πανεπιστημίων οι οποίοι ερευνούν στα κρατικά αρχεία την περίοδο του 19ου αιώνα και διδάσκουν χωρίς λογοκρισία πλέον στα Πανεπιστήμια.

Υπό την σκιά Στοών, Περιστιλίων και μυστικών ομίλων, της ομηλώδους και μόνιμα πολιτικά ταραγμένης Αγίας Πετρούπολης των αρχών του 19ου αιώνα, και υπό το αμυδρό φως σε μια άγνωστη και μυστική πτυχή της προσωπικότητας του Μεγάλου Έλληνα πολιτικού και διπλωμάτη, όπως σκιαγραφείται στα πρακτικά συνεδριάσεων τεκτονικών στοών και ομίλων, σε ημερολόγια συνεργατών του και σε αναφορές αντιπάλων του προς τον Αυτοκράτορα, ταξινομημένα σε κλειστά κρατικά αρχεία με επίσημη διαταγή του Υπουργού Αστυνομίας το 1822 και 1825. Την έρευνα σ' αυτά τα

«κλειστά» αρχεία δεν επέτρεψαν οι διάδοχοι αυτοκράτορες ούτε οι Αρχές της ΕΣΣΔ μέχρι το 1993.

Στο πολιτικό και τεκτονικό πλαίσιο των δύο πρώτων δεκαετιών του 19ου αιώνα καλείται ο Καποδίστριας να παίξει τον ρόλο του «λευκού αξιωματικού» στη σκακιέρα του Τσάρου στην πιο κρίσιμη περίοδο της ιστορίας της Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

Στην ανατολή του 19ου αιώνα η Ευρώπη σαράνεται ακόμα από τα προοδευτικά συνθήματα του Διαφωτισμού και τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης :

Ελευθερία - Ισότητα - Αδελφότητα.

Στη Ρωσία ζυμώνονται τα στοιχεία που αργότερα θα πολεμήσουν μεταξύ τους: ορθόδοξοι, υλιστές, ιδεολόγοι, σκεπτικιστές, φιλελεύθεροι, δυτικόφιλοι και σλαβόφιλοι.

Η διανοούμενη και προοδευτική νεολαία οραματίζεται μια νέα Ρωσία, προσανατολίζεται στις ιδέες του Διαφωτισμού και αγωνίζεται για ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό κράτος που «πρέπει» να ακολουθήσει τα εξελικτικά στάδια που πέρασε η Ευρώπη.

Σαν αντίβαρο, μια άλλη ομάδα ιδεολόγων, συντηρητικών ορθόδοξων, σκεπτικιστών, οι σλαβόφιλοι, επιτίθενται κατά των δυτικοευρωπαϊκών ιδεών υποστηρίζοντας ότι η Ρωσία πρέπει να ακολουθήσει τις παραδοσιακές αρετές της σλαβικής ψυχής και ότι οι δρόμοι της είναι διαφορετικοί από αυτούς της Ευρώπης.

Το 1801 ο Αλέξανδρος 1ος ανεβαίνει στο θρόνο της αχανούς αυτής χώρας, των 45 εκατομμυρίων δουλοπαροικίων και κρατικών αγροτών που μόνο το 5% μπορεί να διαβάσει, έχοντας προσωπικό του σύμβουλο τον Ελβετό καθηγητή Φρεντερίκ Σέζαρ, μια εξαιρετική προσωπικότητα του Διαφωτισμού, φιλελεύθερο δημοκράτη και επιφανή Τέκτονα.

Γύρω από τον αυτοκράτορα δημιουργείται αμέσως ένας κύκλος ομοϊδεατών φιλελεύθερων από διανοούμενους νέους αριστοκράτες θαιμαστές και προπαγανδιστές των προοδευτικών Ευρωπαϊκών πολιτικών ιδεών, που προωθούν διοικητικές μεταρρυθμίσεις για την καθιέρωση «πολιτικής ελευθερίας», «χαλιναγώγησης του δεσποτικού κράτους» και «παραχώρηση Συντάγματος».

Συνασπισμένοι οι σλαβόφιλοι με την Εκκλησία, επιτίθενται κατά των μεταρρυθμιστών και τους κατηγορούν για αθεϊσμό και συμμετοχή στην μασονία. Επιμένουν ότι όλες οι μεταρρυθμίσεις είναι παρακινούμενες από τεκτονικούς κύκλους του εξωτερικού.

Την εποχή του Αλεξάνδρου Ιου, 1801 - 1825, το να ανήκει κάποιος στο κίνημα του Τεκτονισμού είναι κάτι σαν φόρος τιμής στο πνεύμα του Διαφωτισμού, την ευρωπαϊκή παιδεία και την φιλελεύθερη κοσμοαντίληψη.

Με την διάδοση και επίδραση του Τεκτονισμού στη Ρωσία, συνδέονται όλες οι μεταρρυθμίσεις που βασίζονται στις θεμελιώδεις έννοιες του Φιλελευθερισμού, των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, του κράτους Δικαίου, των φυσικών δικαιωμάτων του πολίτη καθώς και όλοι οι αγώνες της διανοούμενης φιλελεύθερης μερίδας του λαού, των ευγενών και του στρατού.

Αλλά αν την εποχή του Μεγάλου Πέτρου και της Μεγάλης Αικατερίνης οι τέκτονες αποτελούσαν μέρος του κύκλου και των συνεργατών τους, το περιβάλλον του Αλέξανδρου Ιου ήταν κατεξοχήν τεκτονικό.

Όλα τα μέλη του φιλικού του κύκλου, ή όπως αλλιώς το έλεγαν, της «ανεπίσημης» ή «Μυστικής Επιτροπής», ήταν υψηλόβαθμα μέλη τεκτονικών στοών, περιστυλίων, του «Τάγματος των Ρώσων Ιπποτών» και του «Τάγματος των Ροδοσταύρων» που λειτουργούσαν Κανονικά στην Αγία Πετρούπολη.

Ο ίδιος ο Αλέξανδρος είναι μέλος από το 1802 στο «Τάγμα των Ρώσων Ιπποτών», που είναι στενά συνδεδεμένο με το «Τάγμα των Ιπποτών της Μάλτας» οι σχέσεις του οποίου ποτέ δεν διακόπηκαν με τον ρωσικό αυτοκρατορικό οίκο. Ο Αυτοκράτορας όπως και ο πατέρας του Παύλος Ιος εθεωρούντο Μεγάλοι Προστάτες του «Τάγματος των Ιπποτών της Μάλτας» και ήταν κάτοχοι του Μεγάλου Σταυρού του Τάγματος.

Ο Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργός Εξωτερικών κόμης Ρουμιάντσεφ είναι μέλος της στοάς «Τρεις Αρετές», στο 3/4π. Πεφ. «Φοίνιξ» και στο «Τάγμα των Ρώσων Ιπποτών».

Ο Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου Νοβοσίλτσεφ είναι ένδοξο μέλος της Πεφ. Μεγ. Στοάς «Αστρέα» και της Μεγ. Αν. Πολωνίας.

Ο Υπουργός Εσωτερικών και Αστυνομίας κόμης Β. Κοτσουμπέτ είναι ένδοξο μέλος της Μεγάλης Στοάς «Μινέρβα» του Βερολίνου και της Πεφ. Μεγ. Στ. «Αστρέα», και στη στοά «Δευκαλίων», καθώς και στη στοά «Αρποκράτης» του Τάγματος των Ροδοσταύρων στην Αγία Πετρούπολη.

Ο Υπουργός Σύμβουλος του κράτους στο Βασίλειο της Πολωνίας πρίγκιπας Τσαρτόρισκι είναι ένδοξο μέλος της Μεγ. Αν. Πολωνίας, στη στοά «Ίσις» στη Βαρσοβία και σε στοές στην Αγία Πετρούπολη.

Ο Γερουσιαστής, Στρατηγός κόμης Π. Στρογκάνοφ είναι μέλος στη «Μεγάλη Ανατολή» της Γαλλίας και στη στοά «Ελισάβετ - Αγαθοεργία» στην

Αγία Πετρούπολη.

Ο Υπουργός Λαϊκής Επιμόρφωσης πρίγκιπας Α. Γκολίτσιν, είναι μέλος της στοάς «Ενωμένοι Φίλοι» και μέλος της Τεκτ. Εταιρείας «Νέο Ισραήλ» στην Αγία Πετρούπολη.

Ο Μπαλασόφ είναι μέλος της στοάς «Παλαιστίνα» και «Ενωμένοι Φίλοι», στην Αγία Πετρούπολη.

Ο Γενικός Γραμματέας του κράτους Μ. Σπεράνσκι, ο ανώτερος και στενότερος εκ των συνεργατών του Αυτοκράτορα, είναι ο εγκέφαλος της «Μυστικής Επιτροπής», μέλος της Στοάς «Πολικός Αστήρ» και του Τάγματος των Ρώσων Ιπποτών.

Οι σλαβόφιλοι μιλούν επίμονα για το «μασσονικό κράτος» που δρα στο εσωτερικό του Ρωσικού κράτους.

Η πραγματικότητα είναι ότι στην Αγία Πετρούπολη και στη Μόσχα η πλειοψηφία των κοινωνικών οργανώσεων, ομάδων, ομίλων, ενώσεων και κύκλων με αντικείμενο ενδιαφέροντος την φιλολογία, φιλοσοφία, επιστήμες, τέχνες, αγαθοεργίες, εκπαίδευση, και λογοτεχνία, εμφανίζονται ως οι ανοιχτοί όμιλοι μυστικών κλειστών τεκτονικών οργανώσεων και στοών.

Αντίστοιχα τα ενεργά και ιδρυτικά μέλη των στοών είναι ενεργά και ιδρυτικά μέλη των ανοιχτών ομίλων, που λειτουργούν σαν προθάλαμος μύησης στην κοινή ιδεολογική θέση που εκφράζουν τα μέλη. Είναι όμιλοι ανατροφοδοτούμενοι κυρίως από υψηλόβαθμους κρατικούς υπαλλήλους και στρατιωτικούς, ρώσους ή ξένους, επίσης και από τους τελειόφοιτους του σπουδαιότερου Λυκείου της Ρωσικής αριστοκρατίας τον «Τσάρσκογιε Σελό» το οποίο ιδρύθηκε από τους υπουργούς - τέκτονες Μ. Σπεράνσκι και Α. Ραζουμόφσκι και λειτουργούσε μέσα στο χώρο των θερινών ανακτόρων του Τσάρου με διευθυντή τον επιφανή τέκτονα Β. Μαλινόφσκι, συγγραφέα της πραγματείας «Για την Αιώνια Ειρήνη», ένα από τα σημαντικότερα τεκτονικά θέματα της εποχής εκείνης.

Το ίδιο το Λύκειο, προορισμένο να αποτελέσει το φυτώριο της τεκτονικής ελίτ, ήταν δημιούργημα και μέρος εκείνου του μοναδικού φαινομένου που σήμερα αναφέρεται ως «Πεφωτισμένος Μυστικισμός της εποχής του Αλεξάνδρου Ιου". Όλοι οι καθηγητές που διδάσκουν στο Λύκειο είναι μέλη στο τάγμα των Ελευθέρων Τεκτόνων, και των φιλοτεκτονικών ανοιχτών εταιρειών στην πρωτεύουσα.

Τον Ι. Καποδίστρια υποδέχονται στην Αγία Πετρούπολη τον Γενάρη του 1809 οι εκπρόσωποι του Ρουμιάντσεφ και του Σπεράνσκι, μεταξύ των

οποίων είναι ο υφιστάμενος του λίγες μέρες αργότερα στο Υπουργείο, κόμης Ντ. Μπλιούντοφ, μέλος της στοάς «Τρεις Αρετές», του ανοιχτού τεκτονικού φιλολογικού ομίλου «Αρζαμάς» και της ελεύθερης εταιρίας επιστημών και τέχνης «VOLSNX».

Εκεί είναι και οι καθηγητές των ελληνικών και λατινικών σπουδών του Λυκείου, ο διευθυντής Β. Μαλινόφσκι και ο καθηγητής αρχαίων ελληνικών και λατινικών, Ν. Κοσάνσκι, συγγραφέας του έργου «Τα Ρόδα της Ελληνικής Ποίησης, 1811», μέλη στη στοά «Εκλεκτός Μιχαήλ», ο καθηγητής Α. Γκάλιτς, συγγραφέας του έργου «Ιστορία των Φιλοσοφικών Συστημάτων», μέλος στη στοά «Πελεκάνος», ο καθηγητής Σπύρος Δεστούνης, μεταφραστής του Πλουτάρχου, στέλεχος του υπουργείου εξωτερικών και αργότερα γενικός πρόξενος της Ρωσίας στη Σμύρνη, μέλος του ανοιχτού Τεκτονικού ομίλου «Φίλοι του Ρωσικού λόγου», ο καθηγητής Ζουκόφσκι, στενός φίλος του Καποδίστρια μαζί με τους Σεργκέι και Βασίλι Α. Πούσκιν, μέλη των στοών «Τρεις Αρετές», «Τάγμα των Ρώσων Ιπποτών» και του «Αρζαμάς», καθώς και πέντε έλληνες, ένας εκ των οποίων εικάζεται ότι είναι ο αξιωματικός του Ρωσικού Στρατού, Αλέξανδρος Υψηλάντης δόκιμο τότε μέλος της στοάς «Παλαιστίνη», στην οποία είναι ήδη μέλος ο Δρ. Φέσλερ.

Τους πρώτους μήνες, ο Καποδίστριας διαθέτει τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο του με τις οικογένειες του Σπεράνσκι και των Πούσκιν, στα σπίτια των οποίων απολαμβάνει μια ζεστή «ελληνική» φιλοξενία συνομιλώντας όχι μόνο στην καθιερωμένη γαλλική γλώσσα αλλά και στην ελληνική, τόσο με τον Σπεράνσκι που διαβάζει στο πρωτότυπο τους αρχαίους έλληνες κλασικούς, καθώς και με τους καθηγητές του Λυκείου, που σύχναζαν στο μεγάλο φιλολογικό σαλόνι με την τεράστια κλασική βιβλιοθήκη του Σεργκέι Πούσκιν, πατέρα του μετέπειτα μεγάλου ποιητή Αλεξάνδρου Σεργκέγιεβιτς Πούσκιν. Εντυπωσιάζεται από την κλασική ελληνική και γαλλική παιδεία ορισμένων υψηλόβαθμων κρατικών λειτουργών στο περιβάλλον του αυτοκράτορα και μελών της «Μυστικής Επιτροπής» τους οποίους συνοδεύει σε συναντήσεις, ανοιχτών φιλοτεκτονικών ομίλων, λογοτεχνών, ιστορικών και επιστημόνων με φιλελεύθερες ιδέες και οράματα για πολιτικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις και παρακολουθεί τις καθημερινές συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις με αντίστοιχους ομίλους σλαβόφιλων και υψηλόβαθμων παραγόντων της Εκκλησίας, για τον επηρεασμό του Αυτοκράτορα στη διαμόρφωση της πολιτικής των υπουργών του.

Ο Καποδίστριας είναι «πολύ προσεκτικός» στην εκτός Υπουργείου κοι-

νωνική συμπεριφορά του, ακολουθώντας προφανώς τις συμβουλές τόσο του Σπεράνσκι όσο και του προϊσταμένου του Ρουμιάντσεφ, «κυκλοφορεί σαν σκιά» μέσα στις ομάδες των φιλελευθέρων κρατικών λειτουργών και καθηγητών του Λυκείου, προσαρμόζεται με τους τρόπους επικοινωνίας αυτών των ανοιχτών φιλοτεκτονικών ομίλων, στις εκδηλώσεις των οποίων συμμετέχει και γίνεται μόνιμα αποδεκτός ιδιαίτερα στον «Αρζαμά» και τον «VOLSNX» που είναι το επίκεντρο της πολιτικής και φιλολογικής κίνησης στην πρωτεύουσα.

Το όνομα του Καποδίστρια εμφανίζεται σε διάφορες στοές στην Αγία Πετρούπολη και στη Μόσχα, ενδεικτικά, το 1810 εγγράφεται ως επισκέπτης στη Στοά «Παλαιστίνια» της Αγίας Πετρούπολης, όπου ο «πρίγκιπας Αλέξανδρος Υψηλάντης υποστράτηγος του Ρωσικού Στρατού είναι τέκτων 1ου βαθμού έως το Μάρτιο του 1810 που μνείται στο βαθμό του Εκλεκτού και στις 19/12/1816 εμφανίζεται στα πρακτικά η μύησής του στον 3ο τεκτονικό βαθμό», επίσης ο μετέπειτα Φιλικός Γουναρόπουλος και τέσσερις άλλοι «Έλληνες» μεταξύ των οποίων και ο έτερος «Ξένος» στο Υπουργείο Εξωτερικών, Δρ. Φέσλερ ο οποίος εν τω μεταξύ, έχει αναπτύξει πολύ στενή συνεργασία με τον Καποδίστρια. Εμφανίζεται επίσης, «επισκέπτης» σε συνεδριάσεις των στοών «Ενωμένοι Φίλοι», «Τρεις Αρετές», «Πολικός Αστήρ», και Υπ. Περ. «Φοίνιξ» πάντοτε με μέλη της «Μυστικής Επιτροπής» όπως ο πρίγκιπας Γκολίτσιν, ο Σπεράνσκι, και ο Ρουμιάντσεφ.

Μέχρι τώρα το όνομα του Καποδίστρια δεν βρέθηκε καταχωρημένο ως τακτικό μέλος συμβολικής στοάς, εμφανίζεται όμως περισσότερο στις συνεδριάσεις του Μεγ. Περ. «Φοίνιξ» στο οποίο είναι μέλη σχεδόν όλοι οι μη φέροντες Ρωσικό τίτλο ευγενείας υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης.

Επίσης αναφέρεται ως τακτικό μέλος στις συνεδριάσεις στο «Τάγμα των Ρώσων Ιπποτών» που είναι μέλη όλοι οι πρίγκιπες αξιωματούχοι του Κράτους και τα μέλη της «Μυστικής Επιτροπής» με ανώτατο διοικητή τον Αυτοκράτορα όπου διατηρεί τη θέση του Γραμματέα του Διοικητικού Συμβουλίου του Τάγματος από το 1812 όταν αντικατέστησε τον Σπεράνσκι στην επικοινωνία του τάγματος με το «Τάγμα των Ιπποτών της Μάλτας». Το 1818 ο κόμης Καποδίστριας υπογράφει επιστολή του Τάγματος για λογαριασμό του Αυτοκράτορα προς τον Μεγάλο Διδάσκαλο του «Τάγματος των Ιπποτών της Μάλτας» διά της οποίας τον βεβαιώνει ότι «από την

πλευρά του Αλέξανδρου του Ιου , πάντα θα παρέχεται στο Τάγμα προστασία».

Από τις μέχρι τώρα έρευνες στα αρχεία, ο Ιωάννης Καποδίστριας εμφανίζεται να συμμετέχει, ιδίως από το 1815, στους παρακάτω ανοιχτούς ομίλους-εταιρίες που αποτελούν τις εξωτερικές εκδηλώσεις ομάδων τεκτονικών στοών διαφόρων βαθμών στην Πετρούπολη και στην Μόσχα.

*Λογοτεχνική εταιρία «Αρζαμάς» Αγ. Πετρούπολη
Ελεύθερη εταιρία Λογοτεχνίας, Επιστημών και Τέχνης , Αγ. Πετρούπολη
Εταιρεία Ερευνητών της Φύσης, Μόσχας
Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, Μόσχας
Εταιρεία Φυσικής και Ιατρικής, Αγ. Πετρούπολη
Ρωσική Ακαδημία Επιστημών, Αγ. Πετρούπολη*

Αναφέρονται εν συντομία περιληπτικά στοιχεία και επιλεγμένα αποσπάσματα από πρακτικά συνεδριάσεων της «Αρζαμάς» στην περίοδο 1815 - 1818 όπως και λίγες σημειώσεις από ημερολόγια του κόμη Ντ. Μπλιούντοφ και του Φ. Βίγκελ που συμμετείχαν σ' αυτές τις συνεδριάσεις.

Τα στοιχεία αυτά καθώς και τα πρακτικά της «VOLSNX» είναι ταξινομημένα στο Ρωσικό Κρατικό Ιστορικό Αρχείο στη Μόσχα, ως «Πρωτόκολλα της Αρζαμάς».

Ο όμιλος «Αρζαμάς» αποτελεί την ανοιχτή, φιλοτεκτονική και λογοτεχνική οργάνωση, των στοών «Οι Τρεις Αρετές», «Παλαιστίνα», «Ενωμένοι Φίλοι», «Πολικός Αστέρης» που λειτουργούν Κανονικά υπό την εποπτεία της Περ. Μεγ. Στοάς «Αστρέα».

Στην «Αρζαμάς» όλα τα μέλη έχουν ψευδώνυμο. Το 1815, πολλά μέλη δανείζονται παρώνυμα από μια Μπαλάντα του Ζουκόφσκι. (Ο Ζουκόφσκι είναι «Σβετλάνα», Ο Αλέξανδρος Πούσκιν - «τριζόνι», ο Μπατιουσόφ - «Αχιλλέας», ο Βιάζεμσκι - «Ασμοδαίος» κτλ). Όλα τα επίτιμα μέλη έχουν το παρώνυμο «χήνες» όπως και ο κόμης Καποδίστριας.

Τον Ιανουάριο του 1815 ο Ιωάννης Καποδίστριας αναφέρεται ως επίτιμο μέλος μεταξύ άλλων διασήμων μελών, όπως οι Ντ. Μπλιούντοφ, Μ.Σπεράνσκι, Ν. Καραμζίν, Ζουκόφσκι, Κ. Μπατιουσόφ, Π. Βιάζεμσκι, Σ. Πούσκιν, Β.Α.Πούσκιν, Α. Πούσκιν, Α. Βόϊκοφ, Ντ. Ντασκόφ, Α. Τουργκένεφ, Ν. Τουργκένεφ, Μ. Ορλόφ, Ν. Μουραβιόφ, Φ. Βίγκελ., Κοζλόφ, Π.Πολέτικα.

Ο Μπλιούντοφ, που αναδείχθηκε σε θερμό υποστηρικτή και οπαδό του

Καποδίστρια λόγω της δυσπιστίας του στην φιλία της Αυστρίας και τον Μέτερνιχ, αναφέρει στο ημερολόγιό του ως τακτικά μέλη στις συνεδριάσεις του «Αρζαμάς» τους Καραμζίν, Σαλτικόφ, κόμη Γ. Νελεντίνσκι-Μελέτσκι, Ι. Νημίτριεφ και τον κόμη Ιβάν Αντώνοβιτς Καποντίστρια.

Το πνεύμα του «Αρζαμάς» περιλαμβάνει κάθε τι που ενέπνεε αγνότητα και ευγένεια. Τα μέλη θεωρούσαν αδελφούς όλες τις πεφωτισμένες προσωπικότητες εν ζωή και μη. Έναν από τους πρώτους Μεγάλους Αδελφούς θεωρούσαν τον Απόλλωνα καθώς και άλλες ευγενείς μορφές του αρχαίου κόσμου.

Στις συζητήσεις αναλύονται θέματα λογοτεχνίας, γλώσσας, ιστορίας, εξωτερικής πολιτικής, οργάνωσης του κράτους, και παρά την ήττα του Ναπολέοντα από το ρωσικό στρατό εξακολουθούν να υποστηρίζονται φιλελεύθερες απόψεις για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που έχουν σχέση με την κατάργηση της δουλοπαροικίας, τον περιορισμό της μεγάλης ιδιοκτησίας της Εκκλησίας και των μεγάλων γαιοκτημόνων προγκίπων.

Στις συνεδριάσεις του έτους 1818, ο Καποδίστριας ο Καραμζίν και ο Ζουγκόφσκι εμφανίζονται να διαφωνούν έντονα με τον Νικολάι Τουργένεφ «πατέρα του Δεκεμβρισμού», τους μελλοντικούς Δεκεμβριστές Ουλόφ, Μουραβιόφ, Πεστέλ και τον νεαρό ποιητή Αλέξανδρο Πούσκιν, στην προσπάθειά τους να πολιτικοποιήσουν την εταιρεία.

Στα πρακτικά των συνεδριάσεων παρακολουθούμε εξαιρετικά ενδιαφέρουσες φιλοσοφικές συζητήσεις για τον προσδιορισμό του ανθρώπου και τις εξελίξεις της Ρωσίας καθώς και απαγγελίες επαναστατικών ποιημάτων από τον νεαρό ποιητή Αλέξανδρο Πούσκιν ο οποίος συγχρόνως απεικονίζει στα τετράδιά του τις μορφές που τον εντυπωσιάζουν. Σε αυτά οφείλουμε τα δύο πορträίτα του Καποδίστρια:

α) Ο Καποδίστριας Ι.Α. πορträίτο τον 1818 στο τετράδιο με τα χειρόγραφα του ποιήματος «Ρουσλάν και Λιουντμίλα» (ωδή IV).

β) Ο Καποδίστριας Ι.Α. Μεσαίο από τα τρία αντρικά πορträίτα, ζωγραφισμένα στα περιθώρια του τετραδίου με τα χειρόγραφα του μυθιστορήματος «Ευγκένι Ονέγκιν». (Μέρος II, στ.ΧΧII Α)

Λίγες εβδομάδες αργότερα σε μία συνεδρίαση ο ποιητής Α. Πούσκιν απαγγέλλει ένα έντονα καυστικό ποίημα εναντίον του συστήματος καταστολής του κράτους. Ο αρχηγός της αστυνομίας τον καταγγέλλει ως επικίνδυνο επαναστάτη και ο Τσάρος τον καταδικάζει σε μακροχρόνιο εγκλεισμό σε μοναστήρι της Σιβηρίας. Τα μέλη του Αρζαμάς, Β.Α. Πούσκιν και Βιά-

ζεμσι, ζητούν επειγόντως την βοήθεια του Καποδίστρια ο οποίος αφού συγκρούεται λόγω αναρμοδιότητας με τον διευθυντή της Αστυνομίας και τον Υπουργό Εσωτερικών, με μια ειφνέστατη διοικητική εισήγηση στον Τσάρο επιτυγχάνει την μετατροπή του εγκλεισμού του ποιητή, σε εξορία εργασίας στη Νότια Ρωσία.

Έτσι ο Πούσκιν αποστέλλεται στη Μολδαβία φέροντας μια επιστολή από τον κόμη Καποδίστρια, προς τον Στρατηγό Ινζόφ. Ο κόμης στην επιστολή του προσπαθεί να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του Πούσκιν, λέγοντας «ότι έλαβε κακή αγωγή στα παιδικά του χρόνια και, εκφράζει την άποψη, ότι κάτω από την ευεργετική επίδραση του Ινζόφ θα μπορεί να γίνει ένας καλός υπάλληλος ή ένας καλός συγγραφέας». Πιο χαρακτηριστική είναι η απάντηση του Ινζόφ στον Καποδίστρια στις 13 Απριλίου του 1821. «Ο Πούσκιν ασχολείται με την μετάφραση των μολδαβικών νόμων και σιγά-σιγά διορθώνεται. Βέβαια μερικές φορές στις συζητήσεις χρησιμοποιεί κάποιες ποιητικές εκφράσεις αλλά είμαι σίγουρος ότι ο χρόνος θα διορθώσει και αυτό το ελάττωμα».

Από την άποψη αυτή είναι σημαντικός ο ρόλος του Καποδίστρια στη ζωή του νεαρού Πούσκιν, τον οποίον προστάτευσε, όχι τυχαία, από τον αυτοκράτορα Αλέξανδρο, στέλνοντάς τον σκόπιμα σε ένα έντονα προστατευτικό τεκτονικό περιβάλλον στενών φίλων δικών του και του «Αρζαμάς», στο Κισινιόφ της Μολδαβίας, υπό την εποπτεία του Τεκτονα Στρατηγού Ινζόφ, σεβασμίου της στοάς «Οβίδιος» που λειτουργούσε στα γαλλικά στο σπίτι του έλληνα Φιλικού Μιχαήλ Κατοίκη, υπό την εποπτεία της Περ. Μεγ. Στοάς «Αστρέα» μέλη της οποίας είναι ο κόμης στρατηγός Α. Υψηλάντης και τα αδέρφια του, ο κόμης Γεγκόφ Κατακουζινός, ο Ιορδάκι Ροσέτι-Ροζνοβάν, διεκδικητής του θρόνου της Μολδαβίας στο αρχείο του οποίου βρέθηκαν πολλές επιστολές του Καποδίστρια και αρκετοί γνωστοί Έλληνες. Ο Πούσκιν υποχρεούται να εργάζεται στην συστημένη από τον Καποδίστρια νομική επιτροπή επικεφαλής της οποίας είναι ο Ηπειρώτης Πέτρος Μανέγκας, νομομαθής τέκτων στη Γαλλία ο οποίος, συνέταξε τον Κώδικα των νομοθετημάτων της Βεσσαραβίας, τα οποία καθόλου συμπτωματικά έγιναν νόμοι της ανεξάρτητης Ελλάδας κατά τη διακυβέρνηση του Καποδίστρια. Ο Πούσκιν εκτελούσε χρέη μεταφραστή νόμων από τα γαλλικά μάλλον από τον Κώδικα του Ναπολέοντα. Εκεί τον συναντούσε και ο υφιστάμενος του Καποδίστρια Α. Στρούντζας από την Οδησό.

Ο Πούσκιν εισέρχεται ως Γραμματέας στη στοά «Οβίδιος», στα τεκτονικά ημερολόγια του οποίου οφείλουμε πληροφορίες και στίτσα των μελών

της στοάς, πολλών ελλήνων και ελληνίδων της κοινωνίας του Κισιινόφ που ήταν το κέντρο του ελληνικού επαναστατικού κινήματος των Φιλικών.

Η πράξη αυτή του Καποδίστρια θεωρείται πάντα από τους Ρώσους ισάξια της διάσωσης του Προμηθέα από τον Ηρακλή, διότι έτσι περισώθηκε ο μεγάλος εθνικός ποιητής της Ρωσίας και αδελφός Αλέξανδρος Πούσκιν.

Οι Ρώσοι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι, ο Καποδίστριας μυήθηκε στον Τεκτονισμό σε νεαρή ηλικία όταν φοιτούσε στην ιατρική σχολή στην Πάδουα της Ιταλίας. Σχεδόν όλοι οι ιατροί εκείνης της εποχής ήταν τέκτονες. Εκείνη την εποχή το τάγμα των ελευθέρων τεκτόνων αποκτούσε στην Ιταλία όλο και περισσότερη δύναμη και σύντομα τέθηκε επικεφαλής του κινήματος των καριμονάρων.

Ο Καποδίστριας μπορεί να μην αναθέρμανε τις προηγούμενες στενές σχέσεις του με το τάγμα, παρέμεινε όμως ένα ισχυρό μέλος της ανώτατης μυστικής καθοδήγησής του. Πιθανόν να επισκεπτόταν ρωσικές στοές, δεν διαιωνδύνει όμως να γίνει μέλος καμιάς από αυτές. Το γεγονός της πιθανής συμμετοχής του σε στοά θα γινόταν αμέσως γνωστό στην μυστική αστυνομία και στον αυτοκράτορα και αυτό θα οδηγούσε στην καταστροφή της καριέρας του ως Υπουργού Εξωτερικών.

Η προσεκτική και σταθερή υποστήριξη του Καποδίστρια στην επανάσταση της Νεάπολης, στο πηδάλιο της οποίας ήταν οι τοπικοί ελευθεροτέκτονες, στο συνέδριο του Τροπιάου το 1820 μας επιτρέπει να αντιλήσουμε πολλά συμπεράσματα. Ο ίδιος ο Καποδίστριας έγραφε στον Ρώσο αυτοκράτορα Νικόλαο τον 1ο: «Εγώ από την πλευρά μου ποτέ δεν συμμετείχα σε καμία μυστική εταιρεία». Όμως η πείρα μας δίδαξε ότι δεν μπορούμε να δώσουμε βάση στις δηλώσεις αυτού του είδους.

Οι τεκτονικές διασυνδέσεις του Καποδίστρια του επέτρεψαν το 1809 να αναλάβει αμέσως την πολύ υψηλή θέση του υπάλληλου 5ου βαθμού, δηλαδή θέση γενικού διευθυντού, το παράσημο της Αγίας Άννας 2ου βαθμού και στη συνέχεια να γίνει Υπουργός Εξωτερικών, κάτι που ήταν χωρίς προηγούμενο για έναν άγνωστο σχεδόν ξένο. Είχε την εμπιστοσύνη του Αυτοκράτορα, την στενή συνεργασία του Γενικού Γραμματέα του Κράτους Μ. Σπεράνσκι και την προστασία του Προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου, του «πεφωτισμένου διπλωμάτη» κόμη Ν. Ρουμάντσεφ, το περιβάλλον των οποίων αποτελείτο από τέκτονες επιστήμονες. Δημιούργησε στενές σχέσεις με το ναύαρχο τέκτονα Π.Τσιτσάγκοφ, εμπνευστή του σχεδίου οργάνωσης φιλορωσικής επανάστασης στα Βαλκάνια με συμμετοχή των δεικτών του στρατευμάτων. Στη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου υπηρέτησε στο

επιτελείο του Τσιτσάγκοφ, η διπλωματική γραμματεία του οποίου αποτελούσε το Κέντρο επεξεργασίας πληροφοριών και κατασκοπίας στην Ανατολή.

Το διπλωματικό ταλέντο του Ι. Καποδίστρια αποκαλύφθηκε πλήρως στη ρωσική υπηρεσία που προσκλήθηκε να υπηρετήσει από τον Ν. Ροιμάντσεφ τον Μάιο του 1808. Μέσα σε έξι χρόνια ο «σεμνός και εργασιομανής κρατικός γραμματέας» έκανε μια λιγγωδή καριέρα. Από το 1811 ως τις αρχές του 1812 ήταν έκτακτος γραμματέας της ρωσικής πρεσβείας στη Βιέννη, από την άνοιξη του 1812 επικεφαλής της διπλωματικής γραμματείας της στρατιάς του Δούναβη του ναυάρχου Π. Τσιτσάγκοφ.

Όμως η απογείωσή του ξεκίνησε από την αποστολή του στην Ελβετία, όπου για πρώτη φορά του δόθηκε η δυνατότητα να χρησιμοποιήσει στην πράξη τη «συνταγματική του διπλωματία» και να αναχαιτίσει τις προσπάθειες της Αυστρίας να διασπάσει τα ελβετικά καντόνια και να επαναφέρει τη μοναρχία. Για την επιτυχημένη αποκατάσταση του δημοκρατικού ελβετικού κράτους ο Καποδίστριας έλαβε τον τίτλο του «επίτιμου πολίτη της Γενεύης» και δίπλωμα. Μετά την αποστολή στην Ελβετία γίνεται σύμβουλος του Αλέξανδρου του Ιου στη διάσκεψη της Βιέννης και τον Ιούλιο - Νοέμβριο του 1816 βασικότερος εκπρόσωπος της Ρωσίας στις συνομιλίες για την υπογραφή της ειρηνευτικής συμφωνίας με τη Γαλλία.

Όμως ο ρόλος του δεν περιορίστηκε μόνο στη σφαίρα της εξωτερικής πολιτικής.

Και στο εσωτερικό ο τσάρος τον χρειαζόταν όχι λιγότερο από το εξωτερικό. - Στις 22 Οκτωβρίου του 1817 έγραφε: «Ο αυτοκράτορας με θέλει κοντά του. Γιατί; Για να με χρησιμοποιεί ως εργαλείο στην υπόθεση των μεγάλων μεταρρυθμίσεων στην αυτοκρατορία του». Όπως κάποτε ο Σπεράνσκι ήταν το «εργαλείο» του τσάρου εναντίον του Ναπολέοντα, έτσι τώρα ο Καποδίστριας αποτελούσε το «εργαλείο» όχι μόνο της εξωτερικής του πολιτικής εναντίον του Μέτερνιχ αλλά και της εσωτερικής πολιτικής το 1816 στη διοίκηση της προσαρτημένης από το 1812 Βεσσαραβίας.

Ο ακριβέστερος ορισμός της δραστηριότητας του Καποδίστρια δόθηκε από τον γάλλο διπλωμάτη Βουαλκόντ με την εξής φράση: «το εσωτερικό πολιτικό σύστημα συντονιζόταν με το εξωτερικό πολιτικό σύστημα».

Από την υψηλή θέση του στα Υπουργεία Εξωτερικών και Εσωτερικής Διοίκησης ο Καποδίστριας γνώριζε πολύ καλά τα υπόγεια επαναστατικά ρεύματα που διέτρεχαν την διανοούμενη νεολαία και τις τάξεις των φιλελευθέρων αξιωματικών του στρατού και με το αλάνθαστο διπλωματικό του

κριτήριο διαιωθανόταν τα δραματικά γεγονότα που θα ξεσπούσαν στον ευρωπαϊκό νότο και στην καρδιά της Ρωσίας στην ανατολή της δεκαετίας του 1820.

Έτσι δεν εξεπλάγη όταν στις αρχές του 1817 τον επισκέφθηκε ο Γαλάτης και του μίλησε για την μυστική Εταιρεία που είχε σκοπό την απελευθέρωση της Ελλάδας και του πρότεινε να μπει επικεφαλής της. Αντί για απάντηση, «...ο Καποδίστριας του πρότεινε να φύγει αμέσως από της Αγία Πετρούπολη. Όμως ο αυτοκράτορας, τον οποίον ενημέρωσε ο Καποδίστριας για τη συζήτηση με τον Γαλάτη, δεν συμφώνησε μαζί του. Ήθελε να μάθει περισσότερα για την ελληνική μυστική εταιρεία. Από την πλευρά του ο Γαλάτης συμπεριφερόταν στην Αγία Πετρούπολη αρκετά απρόσεκτα και μιλούσε σε όλους για την «Φιλική Εταιρεία». Ο αυτοκράτορας έδωσε εντολή στην αστυνομία να συλλάβουν τον Γαλάτη. Πράγματι, κατά τη σύλληψη βρέθηκαν πάνω του χαρτιά που επιβεβαίωναν την ύπαρξη μυστικής επαναστατικής εταιρείας ελλήνων. Η «Φιλική Εταιρεία» αντιμετώπιζε σοβαρό κίνδυνο. Για τη σύλληψη του Γαλάτη, ο οποίος ήταν βρετανός υπήκοος, θα μπορούσε να μάθει ο βρετανός πρέσβης στην Αγία Πετρούπολη, Κατκαρτ. Η αγγλική διπλωματία, φανατικός εχθρός του ελληνικού εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος, θα έσπευδε να ειδοποιήσει την Πύλη για τα σχέδια των Ελλήνων. Για το λόγο αυτό οι ίδιοι οι Φιλικοί σκότωσαν τον Γαλάτη...».

«...Ο «πολύ προσεκτικός» Καποδίστριας ήταν ένας από τους μυστικούς ηγέτες της «Φιλικής Εταιρείας». Η Εταιρεία ήταν ουσιαστικά μια τεκτονική υπόθεση όπως και οι καρμπονάροι στην Ιταλία. Το 1811 με ρωσικά χρήματα ίδρυσε στη Βιέννη μια λογοτεχνική και πολιτική «Εταιρεία Φιλόμουσων», πρότυπο του «Αρζαμάς» αλλά με πάνω από 80 χιλ. μέλη, με τεράστια χρηματικά ποσά, φυλασσόμενα στο Μόναχο. Μετά την εντυπωσιακή νίκη των Ρώσων, Γάλλων και Αγγλων κατά των Τούρκων στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, έγινε ουσιαστικά αντιβασιλέας της Ελλάδας, στην οποία επέστρεψε επιδεικτικά πάνω σε ρωσικό πολεμικό πλοίο. Το αξίωμά του στην ελληνική γλώσσα είχε μια όμορφη ονομασία: Κυβερνήτης - τιμονιέρης, αντιβασιλιάς, διοικητής, αλλά σε καμιά περίπτωση «πρόεδρος» όπως έχει αποδοθεί από λάθος μετάφραση στα Ρωσικά έγγραφα εκείνης της εποχής και συνεχίζεται ακόμη...».

«Η αρκετά σκληρή πολιτική του ήταν φιλορωσική και τεκτονική και γι' αυτό το λόγο, τον δολοφόνησαν οι ημιμάγριοι, ντόπιοι αντάρτες, αγράμματοι κερτζαλίδες, όπως τους περιγράφει ο Α. Πούσκιν, πολιτικοί εχθροί του από το φιλοτουρκικό στρατόπεδο, γιοι του αρχηγού των Μανιατών, πίσω

από τους οποίους ήταν οι Άγγλοι...».

Όμως ο ρόλος του στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας αποσιωπείται στη ρωσική προεπαναστατική μοναρχική ιστοριογραφία, ειδικά από τον Μαρτένς και στη σοβιετική περιορίζεται στις προσπάθειες του Καποδίστρια να επιλυθεί το πρόβλημα των νήσων του Ιονίου και το Ελληνικό ζήτημα με τη βοήθεια της Ρωσίας.

Ο ρόλος του Καποδίστρια στις διαβουλεύσεις της εξωτερικής πολιτικής την περίοδο 1815 - 1822 έμεινε ανεξερεύνητος επειδή η δραστηριότητα του στη ρωσική διπλωματία βρήκε ελάχιστη απεικόνιση στις προεπαναστατικές δημοσιεύσεις των ιστορικών Φ. Μαρτένς, Α. Πολόβτσεφ, Ν. Σιλντλερ, πρ. Νικολάι Μιχάιλοβιτς κ.α., που στόχευαν να προστατεύσουν την μοναρχία.

Χρησιμοποιώντας την ιδιόμορφη κατάσταση στη δομή του τσαρικού υπουργείου εξωτερικών την περίοδο 1815-1822 (δύο «υπουργοί» - κρατικοί γραμματείς: Καποδίστριας και Νεσσσελρόντε), οι συγγραφείς απέδιδαν στον τελευταίο (μια και επί Νικόλαο τον Ιο έγινε ο μοναδικός υπουργός εξωτερικών) την πατρότητα των εγγράφων κάθε φορά όταν υπήρχε αμφιβολία για το ποιος στην πραγματικότητα είχε συντάξει το διπλωματικό κείμενο.

Πρόσφατες όμως έρευνες αποκαλύπτουν ότι ο Καποδίστριας δεν ήταν μόνο «Έλληνας από το Κόρφου» και υποστηρικτής της ελληνικής ανεξαρτησίας. Με πολύ πλατιά για την εποχή του μόρφωση έβλεπε πιο μακριά από τον Νέσσσελρόντε - τυπικό εκπρόσωπο του γερμανού ευγενούς στην υπηρεσία του τσαρικού διπλωματικού σώματος, θαυμαστή του «συστήματος του Μέττερνιχ» και φανατικό εχθρό της αστικής προόδου.

«...Ο ικανός διπλωματικός κρατικός υπάλληλος στο Υπουργείο Εξωτερικών, καλείται να συμπλέει με τον Σπεράνσκι και τον Ρουμάντσεφ στην προσπάθεια εξισορρόπησης των δυτικόφιλων και σλαβόφιλων τάσεων στον περίγυρο της κυβέρνησης, και συχνά χρησιμοποιείται ως «ανασχετικός πύργος» στις πιέσεις των αγγλόφιλων και γερμανόφιλων κατά των γαλλόφιλων και των φιλελευθέρων, μέσα στην υπό τον Σπεράνσκι «Μυστική Επιτροπή» για την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας. Είναι ο πρώτος που διακρίνει στις τάξεις των ευγενών την ύπαρξη «κρυφού μετώπου» εναντίον της εξωτερικής πολιτικής του Αλεξάνδρου Ιου , το οποίο κυρίως μετά την αποπομπή του Μ. Σπεράνσκι το 1812, μετατρέπεται σε όλο και πιο απροκάλυπτη και το βασικότερο μαζική αντιπολίτευση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας την περίοδο 1815-1820 την ονομαζόμενη

«συνταγματική διπλωματία» που συνδέθηκε με το όνομα του Κρατικού Γραμματέα για θέματα εξωτερικής πολιτικής κόμη Ιβάν Αντόνοβιτς Καποντίστρια...».

Όμως τα συνταρακτικά γεγονότα στην αρχή της δεκαετίας του 1820 επιταχύνουν τους ρυθμούς της ιστορίας. Η επανάσταση των Φιλικών στη Μολδοβλαχία και το κίνημα των Δεκεμβριστών στις τάξεις του στρατού στη νότια Ρωσία και στην πρωτεύουσα, δίνει την ευκαιρία στον Μεττερνιχ να πιέσει τον ανήσυχο αυτοκράτορα για συσπείρωση της Ιερής ένωσης και την επίδειξη πυγμής στο εσωτερικό.

Το κρυφό μέτωπο στις τάξεις των ευγενών, των συντηρητικών σλαβόφιλων, των πριγκίπων γαιοκτημόνων συσπειρώνεται και χρησιμοποιεί σαν δόρυ το ιερατείο της Εκκλησίας στην «αποδόμηση του μασονικού κράτους» «για την σωτηρία της Ρωσίας».

Ο Αυτοκράτορας υποχρεώνεται να αλλάξει ριζικά την πολιτική του. Ακολουθεί διάλυση της «Μυστικής Επιτροπής», ισχυροποίηση των γερμανόφιλων και αγγλόφιλων στην κυβέρνηση και ισχυρή παρουσία του ιερατείου στις αποφάσεις του.

Η πρώτη πράξη του Αυτοκράτορα είναι η αποπομπή του Καποδίστρια και ο πρώτος στόχος του νέου Υπουργού Λαϊκής Επιμόρφωσης και Εκκλησιαστικών Υποθέσεων είναι το κλείσιμο των μυστικών εταιριών, τεκτονικών στοών ομίλων και εταιριών σε όλη τη χώρα.

Μια γεύση του κλίματος της εποχής μας δίνουν τα παρακάτω αποσπάσματα τριών εκθέσεων των τελευταίων ημερών του κόμη Ιβάν Αντόνοβιτς Καποντίστρια στο τιμόνι του υπουργείου εξωτερικών υποθέσεων της Ρωσίας την εποχή του Αλεξάνδρου Ιου :

«...στη διάρκεια συνεδρίου στη Λάιμπαχ έφθασε η είδηση για την επανάσταση στην Ελλάδα. Και ποιος ήταν υποκινητής αυτής της νέας εξέγερσης; Ο υποστράτηγος του ρωσικού στρατού, πρίγκιπας Αλέξανδρος Υψηλάντης, υψηλόβαθμος Μασόνος σε στοές της Άγιας Πετρούπολης και της νότιας Ρωσίας, ο οποίος αφού συγκέντρωσε στην Βεσσαραβία αποσπάσματα από Έλληνες και Ρώσους, πέρασε τον Προύθο στις 22 Φεβρουαρίου του 1821 ξεσηκώνοντας τους Έλληνες. Στην έκκλησή του για επανάσταση ανταποκρίθηκαν ο Μοριάς και τα νησιά του Αρχιπελάγους. Δεν είναι τρομακτικά δύσκολη η θέση του Αλεξάνδρου; Τι να κάνει; Να βοηθήσει τους Έλληνες; Να αξιοποιήσει αυτή τη συγκυρία και να υλοποιήσει το πολιτικό εκείνο πρόγραμμα που είχε χαραχθεί από τον Μέγα Πέτρο και τη γιαγιά του την Αικατερίνη τη Μεγάλη, τις εντολές της οποίας υποσχέθηκε πιστά να ακολουθή-

σει στο πρώτο του διάγγελμα προς το λαό; Όμως ο Μέτερνιχ του εξήγησε ότι «οι Έλληνες αν και χριστιανοί επαναστατούν μη χριστιανικά. Κάθε επανάσταση είναι επανάσταση. Και την επανάσταση πρέπει να την καταστέλλουμε». ο Αλέξανδρος ένιωθε ότι στα λόγια του υπήρχε μια ανελέητη λογική. «Ο ρώσος αυτοκράτορας γίνεται υποστηρικτής της σχολής μου» - έλεγε ο Μέτερνιχ, αφού βεβαιώθηκε ότι ο Αλέξανδρος δεν σκοπεύει να υποστηρίξει τους Έλληνες. Η θέση του Καποδίστρια προς μεγάλη ικανοποίηση του αυστριακού άρχισε να τριζει. Βέβαια, ο Μέτερνιχ έκανε πολλές βόλτες στα περίχωρα του Λάιμπαχ με τον νεαρό Νεσσελρόντε, ο οποίος αποδεχόταν με χαρά τη σχολή του...».

«...Όταν ο Αλέξανδρος επέστρεψε στη Ρωσία, τον περίμενε ο απεσταλμένος από την Κωνσταντινούπολη. Οι τούρκοι είχαν αρχίσει τις σφαγές των Ελλήνων και γενικά των χριστιανών. Ο Πατριάρχης Γρηγόριος, ο οποίος εκείνη την εποχή ήταν 74 ετών κρεμάστηκε από τούρκους στο προαύλιο του ναού. Ο πρέσβης μας στην Κωνσταντινούπολη Στρογκάνοφ, πρώην μέλος της «μυστικής επιτροπής» και στενός φίλος του Καποδίστρια, επίτιμο μέλος της Αρξαμάς, ζήτησε την άμεση παρέμβαση του αυτοκράτορα. Ο Αλέξανδρος όμως δεν έπαιρνε καμία απόφαση. Τα επιχειρήματα του Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων τα θεώρησε αναξιόπιστα. Τελικά ο Μέτερνιχ έχει δίκιο. Ένας πόλεμος με την Τουρκία μπορεί να αποτελέσει εκείνη τη ρωγμή μέσα από την οποία θα εισχωρήσει η επανάσταση...»

«...Έπρεπε να επιλέξει ανάμεσα στον Μέτερνιχ και τον εχθρό του τον Καποδίστρια. Ο Αυστριακός πρίγκιπας τον ονόμασε «Ιωάννη της Αποκάλυψης» και ονειρευόταν την οριστική του πτώση. Έτσι και συνέβη. Στα μέσα του Αυγούστου του 1822 ο Καποδίστριας έφυγε από την Αγία Πετρούπολη...».

Παρατίθεται ένα απόσπασμα έκθεσης συνομιλιών του αυτοκράτορα Αλέξανδρου με τον μοναχό Φώτιο, απεσταλμένο του μητροπολίτη Φιλάρετου, του μεγαλύτερου διώκτη της Φιλικής Εταιρείας στην Ρωσία, μέσα από την οποία φαίνεται καθαρά η επίδραση του Ιερατείου στις τελικές αποφάσεις του Αυτοκράτορα για το κλείσιμο των τεκτονικών στοών στη Ρωσία και τις διώξεις της αστυνομίας που ακολούθησαν:

«Την 5 Ιουνίου 1822, στη συνάντηση του Αυτοκράτορα με τον μοναχό Φώτιο:

- Ήθελα να σε δω πατέρα Φώτιε και να λάβω την ευλογία σου.
- Αν θες την ευλογία μου, τότε σε ευλογώ. Ειρήνη σε σένα, Βασιλιά,

να είναι μαζί σου ο Θεός...

- ...η εκκλησία, πάτερ; Τι είναι η εκκλησία;...

- Εγώ βρίσκομαι στα βάθη της σιωπής και της μοναξιάς και παρακαλώ τον Θεό να υποσκάψει και να ανατινάξει τα σατανικά βάθη των μυστικών άντρων, των μυστικών εταιρειών, των βολτεριανών, των μασόνων, των μαρτινιστών και να συντρίψει τον επτακέφαλο όφη του τρισκατάρατου διαφωτισμού...»

Την 1η Αυγούστου του ίδιου έτους ακολούθησε η απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών υποθέσεων και αστυνομίας Κουτσομπέτη: «Όλες οι μυστικές εταιρείες, τεκτονικές στοές κλπ. Θα πρέπει να κλείσουν και να μην επαναλειτουργήσουν και όλα τα μέλη αυτών των εταιρειών να δώσουν γραπτή διαβεβαίωση σύμφωνα με την οποία από δω και στο εξής δεν θα συμμετέχουν σε καμιά τεκτονική ή άλλη μυστική εταιρεία εντός και εκτός των συνόρων της ρωσικής αυτοκρατορίας».

Την 20 Απριλίου 1824, στη δεύτερη συνάντηση με τον Αυτοκράτορα ο Φώτιος του έλεγε ότι «η Ρωσία πρέπει να είναι Ορθόδοξη. Αν ο Αυτοκράτορας δεν είναι Ορθόδοξος δεν υπάρχει σωτηρία για τη Ρωσία. Γι' αυτό η επανάσταση σήκωσε ψηλά το κεφάλι»...

Την 7 Μαΐου 1824, ο Φώτιος παραδίδει στον Αυτοκράτορα έκθεση-αναφορά για τις κινήσεις όλων των «Μυστικών Εταιριών» στη Ρωσία.

Την επομένη ο Αλέξανδρος, αντικαθιστά τον Υπουργό Λαϊκής Επιδόρφωσης και εκκλησιαστικών υποθέσεων Γκολίτσιν, με τον φανατικό σλαβόφιλο και υποστηριζόμενο από την Εκκλησία Σισκόβ. Διατάσει ανακρίσεις εναντίον μιας μεγάλης ομάδας Επιφανών Τεκτόνων και Δεκεμβριστών ενώ ο Υπουργός Αστυνομίας εκδίδει διαταγή να κατασχεθούν όλα τα πρακτικά και περιουσιακά στοιχεία των τεκτονικών στοών, ομίλων και εταιριών σε όλη τη Ρωσία.

Έτσι δημιουργήθηκε το «επτασφράγιστο» για 200 χρόνια αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών της «εποχής του Αλεξάνδρου».

Σύγχρονοι ερευνητές του Ρωσικού Στρατιωτικού Αρχείου και του αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών της εποχής του Αλεξάνδρου, είναι πεπεισμένοι ότι ο Καποδίστριας ήταν «αφανής επισκέπτης» στις στοές της Αγίας Πετρούπολης που αναφέραμε παραπάνω, τακτικό μέλος στο «Τάγμα των Ρώσων Ιπποτών» και επισκέπτης ή μέλος σε δύο ακόμα στοές στη Μόσχα στοιχεία των οποίων ελπίζω να έχουμε την επόμενη άνοιξη. Η άποψη αυτή ενισχύεται από τις μέχρι τώρα αποκαλυφθείσες παρουσίες του ως τακτικό μέλος στις συνεδριάσεις του ανοιχτού τεκτονικού φιλολογικού ομί-

λου «Αρζαμάς», καθώς επίσης και της ανοιχτής τεκτονικής ελεύθερης εταιρίας λογοτεχνίας, επιστημών και τέχνης «VOLSNX» στις οποίες συμμετέχουν όλα τα μέλη του «Τάγματος των Ρώσων Ιπποτών».

Το νέο ρωσικό τεκτονικό λεξικό του Α. Σεγκόφ με βεβαιότητα κατατάσσει τον Κόμη Καποδίστρια στους τέκτονες. Ο ίδιος ο αδ. Αντρέϊ Σεγκόφ λέγει: «Έχω όλες τις ενδείξεις, Όμως ήταν πολύ προσεκτικός όπως και ο Ρουμιάντσεφ». Και ο διάσημος ιστορικός ερευνητής των αρχείων του πρώτου μισού του 19ου αδ. Β. Σαχάροφ μου είπε: «Έχω αποδείξεις ότι ήταν τέκτων από τα φοιτητικά του χρόνια όπως και άλλοι στην Ιταλία, μεταξύ των οποίων και ο γιατρός του Α. Πούσκιν το αρχείο του οποίου εντόπισα πρόσφατα και ερευνώ».

Τα δυτικοευρωπαϊκά αξιότιμα λεξικά των Λένχοφφ - Πόζνερ στη Γερμανία και του Ντ. Λίγκου στη Γαλλία επίσης αναφέρουν τον Καποδίστρια ως Ελεύθερο Τέκτονα.

Οι έμμεσες αποδείξεις της τεκτονικής ιδιότητας του είναι πολλές και με τον καιρό θα βρεθούν όπως φαίνεται και τα απαραίτητα αρχειακά έγγραφα.

Το θέμα όμως δεν είναι μόνο η σχέση του κόμη με τον τεκτονισμό. Αυτή η μυστηριώδης προσωπικότητα, ευρισκόμενη στα σύνορα Ανατολής και Δύσης, Ευρώπης και Ασίας, στο κέντρο του πάντα μοιραίου «βαλκανικού κόμβου» για άλλη μια φορά προσελκύει την προσοχή μας, γίνεται πιο ξεκάθαρη και με τη σειρά της δίνει απαντήσεις σε πολλές ερωτήσεις.

Σημειώσεις - Βιβλιογραφία

Αρς Γ.Λ. «Ο Ι. Καποδίστριας και το Ελληνικό Εθνικό-Απελευθερωτικό Κίνημα 1809-1822», Μόσχα 1976

Βατσούρο Β.Ε. & Οσποβάτα Α.Λ. «Αρζαμάς Συλλογή», Μόσχα 1994

Βερνατσκι Γ. Β. «Ο Ρωσικός Τεκτονισμός στην εποχή της Αικατερίνης II», Αγία Πετρούπολη 1999

Γιάκοβλεφ Α. «Αυτοί οι μυστηριώδεις αδελφοί»

Γκρετσίσκιν Σ., Λουκόφσκιγια Δ., Μορόζοφ Β. «Μιχαήλ Σπεράνσκι»

Έϊντελμαν Ν. «Ο τελευταίος ιστοριογράφος»

Λότμαν Γ. «Καραμζίν» / «Α. Πούσκιν»

Μακάρικιν Α. «Ρώσος υπουργός, Έλληνας κυβερνήτης»

- Μπλιούντοφ Ντ. «Σημειώσεις»
 Νικουλίτσεφ «Η Ρωσική λογοτεχνία ανάμεσα στην αυλή και τα σαλόνια» /
 «Ρωσικό περιοδικό»,
 Ποπρουζένκο Μ. « Σημειώματα της Αυτοκρατορικής Εταιρίας Ιστορίας
 και Αρχαιοτήτων της Οδησσού», Οδησός 1914
 Πούσκιν Α. «Ημερολόγια»
 Σάχαροφ Β. «Ο τεκτονισμός και οι τέκτονες της Ρωσίας»
 Σερόφ Α. «Ο ρώσικος τεκτονισμός 1731-2000».
 Σιρότκιν «Προβλήματα διεθνών σχέσεων και απελευθερωτικών κινημά-
 των», Μόσχα 1975
 «Λογοτεχνική Ρωσία» περ. , «Αρζαμάς»
 Ρωσικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό
 Λεξικό της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας
 Ρωσικό Κρατικό Ιστορικό Αρχείο, Μόσχα
 Καζαντζάκης Ν., «Ιστορία Ρωσικής λογοτεχνίας», εκδ.Ελευθερουδάκης.
 Αθήνα 1933

*
**

Θ. Τάσιος

Εδώ έχουμε ένα γεγονός το οποίο είναι σημαντικό. Δεν είδαμε κείμενα αλλά η υπόσχεση ότι η έρευνα συνεχίζεται και, μάλιστα, σε ένα επίπεδο τόσο επίσημο ώστε να μην μπορεί να διαφύγει των σοβαρών δημοσιεύσεων, είναι αρκετή για να μας κάνει όλους αισιόδοξους. Και το Ίδρυμα, με αυτή την πρωτοβουλία, βγάζει διάφορους λαγούς τώρα. Και μόνο το γεγονός ότι συναντώμεθα εδώ με γνωστά και άγνωστα ονόματα, ακόμα δε, ακουμπάμε λιγάκι, όπως ήταν και ο όρος, με τους Δεκεμβριστές, είναι μια πάρα πολύ σημαντική υπόθεση.

Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Και τώρα κυρίες και κύριοι, ερχόμαστε σ' αυτό που ονομάζουμε Γαλλικά «Le Plat de Resistance», έχεις το κύριο γεύμα από όλο το μενού και αυτός είναι ο καθηγητής, Κύριος **Ενεπεκίδης** και, νομίζω, ότι δεν αποτελεί

ρητορικό σχήμα εάν του δώσουμε προκαταβολή της ευγνωμοσύνης μας γιατί είναι παρών μεταξύ μας.

Ο καθηγητής Κύριος Ενεπεκίδης, όπως όλοι ξέρουμε, είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, είναι διεθνώς γνωστός ιστορικός ερευνητής και εκατοντάδες από δημοσιεύσεις ποικίλες και, επί πλέον έχει και το ελάττωμα να είναι μελίρρητος. Επομένως, θα απολαύσουμε τον ευθύ και κριτικό λόγο του, συνάμα, στο θέμα «Ευρωπαϊκή Προσωπικότητα του Καποδίστρια» και η «Κρίση της Ελληνικής Αυτογνωσίας».

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ

Πολυχρόνης Κ. Ενεπεκίδης

Αποτελεί μια ιδιαίτερη εύνοια για έναν Έλληνα που ζει μονίμως και εργάζεται εκτός Ελλάδος και εκτός Στοάς να του δοθεί η τιμή να παρουσιασθεί εμπρός στην εκλεκτή αυτή κοινότητα Αθηναίων πολιτών για να εκφράσει τις σκέψεις και τις απόψεις του, ταπεινά πορίσματα Ευρωπαϊκής έρευνας και εμπειρίας γύρω από τον πρώτο Κυβερνήτη της Αναγεννημένης Ελλάδας. Σας ευχαριστώ για την ευκαιρία που μου προσφέρετε, ευκαιρία, οπωσδήποτε, ελέγχου και δοκιμασίας του πνευματικού ανθρώπου, όσες φορές και για οποιοδήποτε λόγο, παρουσιάζεται μπροστά στους συμπατριώτες του, στους συναδέλφους, μπροστά στους απλούς ανθρώπους του λαού του.

Γνωρίζω, ήδη, από την Ευρωπαϊκή μου πείρα αναλόγων προσκλήσεων, πόσο διακριτική μπορεί να είναι η επιείκεια αλλά και η αυστηρότητά σας, διότι γνωρίζω το πνεύμα της ανοχής και της φιλανθρωπίας που διέπει τις αρχές σας. Και, είμαι βέβαιος ότι από τη νηίδα αυτή των τελευταίων ενάρετων Ελλήνων θα επιστρέψω στη Βιέννη περισσότερο αισιόδοξος για την Ελλάδα απ' ό,τι ήμουν όταν ήρθα. Με την βεβαιότητα αυτή, μπορεί η δοκιμασία μου εμπρός σας να αρχίσει.

Θαυμαστή είναι στην περίπτωση του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, η μακροβιότητα της αμφισβήτησης, της αυστηρής κριτικής, ή ακόμη και της εχθρότητας προς το πρόσωπο και την καταλληλότητά του. Ακόμη και στην εποχή μας, όπου ο Καποδίστριας έγινε μυθιστόρημα, love story, έγινε θεατρικό έργο, έγινε σκετς, εκτός από διθυράμβους, διαβάζουμε και ογκώδη βιβλία επτακοσίων, οκτακοσίων σελίδων, με τίτλους όπως «Ο Καποδίστριας Χωρίς Προσωπείο».

Σε μια χώρα όπου η μνήμη του ανθρώπου είναι τόσο αδύνατη για το καλό αλλά και τόσο βραχύβια για το κακό, θα νόμιζε κανείς ότι το θέμα Καποδίστριας θα είχε μπει, πλέον, στην ιστορία περισσότερο ταυτοποιημένο, περισσότερο τελειωμένο. Τον Βενιζέλο τον Ελευθέριο, για να αναφέρω μια άλλη κορυφαία πολιτική φυσιογνωμία της νεότερης Ελλάδας, τον αναθεμάτισαν, τον λιθοβόλησαν κανείς ότι τής της αστυνομίας του μάλιστα τον πυροβολούσε από πίσω για να τον σκοτώσει ωσάν να γύριζαν ένα απίστευτο θρόιλλερ του Χόλλυγουντ. Η ειδυλλιακή Κηφισιά είχε γίνει το Σικάγο του 1930. Σήμερα, έπειτα από 75, περίπου, χρόνια, το θέμα Βενιζέλος μπορούμε να το θεωρήσουμε κλειστό, μολονότι δεν υπάρχουν κλειστά θέματα στην ιστορία, μπορούμε να το θεωρήσουμε, ωστόσο, κλειστό για την ιστορική θεώρηση.

Από την δολοφονία του Καποδίστρια έχουν περάσει, ωστόσο, 171 χρόνια, χωρίς το θέμα να θεωρείται εντελώς κλειστό, ειδικότερα στα μεγάλα δυτικά διαμερίσματα της χώρας και στα μικρότερα, αλλά δραστικά, εδάφη σύγχρονων ιδεολογικών αντιθέσεων νεότερων εποχών.

Χθες διάβαζα, παραδείγματος χάρη, σε Ελληνική εφημερίδα, «ο Καποδίστριας ως “τύραννος” ήταν ο Φύρερ της Γερμανίας και ο Ντούτσε της Ιταλίας». Πού οφείλεται η επιβίωση αυτή, τρόπου σκέψης, αντίδρασης ασυνήθιστης της Ελληνικής μνήμης, μιας οργίλης ή ερεθισμένης ιστοριογραφίας, έπειτα από 172 χρόνια γένεσης του Ελληνικού Κράτους και εκτέλεσης ενός φόνου.

Θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε, όχι οριστικές λύσεις, αλλά ορισμένες απαντήσεις, ίσως λειψές και αυτές, όπως λειψά είναι όλα τα ανθρώπινα. Θα προσπαθήσουμε να αναζητήσουμε την αιτία σε ένα βαθύτερο στρώμα αιτίων και αιτιατού, εκεί όπου η τύρβη της επί πολλής των γεγονότων δεν έχει ούτε τον καιρό ούτε και την όρεξη να εισχωρήσει γιατί εκεί, στο βαθύτερο στρώμα, θα αντιμετωπίσει ο ερευνητής και ο λαός - ερευνητής την ίδια, τη γνήσια φυσιογνωμία του, σε έναν καθρέφτη που δεν παραμορφώνει, δεν κολακεύει, δεν ρετουσάει τις άγριες γραμμάτσες για να τις κάνει γλαστά πρόσωπα.

Θα συναντήσουμε το ίδιο πρόσωπό μας στο βαθύτερο αυτό στρώμα, το πρόσωπο του λαού μας, γενναίο, υπομονετικό, καρτερικό, αλλά και ανυπό-

μόνο, παρορημητικό, εγκλωβιστικό, επιτόλαιο, άβλητο, εν' ονόματι μιας απεριόριστης ελευθερίας που αχρηστεύει σε μεγάλο βαθμό τους νόμους που ο ίδιος ψήφισε και ο ίδιος καταπατεί τώρα, επειδή ο νέος αμαξιτός δρόμος πρόκειται να περάσει από το αμπέλι του και να το διχοτομήσει και να μετατοπίσει, ίσως, και το σπιτικό του πιο πέρα από τη ζώνη του ατομικού συμφέροντος προς το συμφέρον του συνόλου.

Κοινοί τόποι, ίσως να σκεφτείτε, και θα έχετε δίκιο, πολυακουσμένοι, πολυσυζητημένοι, ανιαροί κάποτε και απόβλητοι. Ωστόσο, δεν κάνει κακό να τους ξαναβλέπουμε, ίσως, από μια νέα γωνία, να τους ξαναδιαβάσουμε σε μια νέα γραφή και να τους ξανακούμε με ξεβουλωμένα, αυτή τη φορά, τα αυτιά μας. Και έχουμε λόγο σοβαρό για τη νέα αυτή αντιμετώπιση. Δεν είμαστε πια μόνοι. Μπήκαμε σε μια μεγάλη οικογένεια, όπου μας κοιτάζουν, όπως λένε, και στα νύχια, στους τρόπους, στη νοοτροπία. Περισσότερο βλέπουν τα κουσούρια μας, παρά τις αρετές μας. Αρχίζουν και μας παίρνουν στα σοβαρά. Από προστάτιδες δυνάμεις του άλλοτε γίνονται, έχουν γίνει τώρα, εταιρικές, συνάδελφοι δυνάμεις, πάντοτε με μια κρυφή υποβόσκουσα επιφύλαξη, μήπως κάνουμε καμιά ανάρμοστη αταξία, καμιά ζαβολιά, να παρουσιάσουμε, παραδείγματος χάρη, το ξένο καλαμπόκι ως καλαμπόκι ενός μέλους της Ε.Υ. και, ίσως χρειαστεί να μας αποβάλουν. Με πιο απλά λόγια, μας εξετάζουν αν οι ρίζες μας είναι ακόμη γερές, αν αντέχουν στον έλεγχο, στην αναπροσαρμογή προς το νέο περιβάλλον, στο νέο κλίμα που δεν έχει ούτε γαλάζιο ουρανό, ούτε και είναι εύκρατο. Κοπιάσαμε εμείς, εδώ και χρόνια, να μπούμε στο νέο αυτό αυστηρό σχολείο κανόνων που περιορίζουν ευεργετικά σε πολλά την απεριόριστη, κεκτημένη, κληρονομημένη μας ελευθερία, μια αποφαιτική μορφή της ελευθερίας, χωρίς να καταλαβαίνουμε το βαθύτερό της νόημα. Προσπαθούν οι ξένοι να τη συστηματοποιήσουν.

Αλλά τότε, το 1828, όταν η εθνοσυνέλευση του Ελληνικού λαού τον εξέλεξε, με την υπόδειξη των προστάτιδων δυνάμεων, Κυβερνήτη της νέας αναγεννημένης Ελλάδας, μας έφερε εκείνος, ο πρώτος Κυβερνήτης, την Ευρώπη, την Ευρωπαϊκή νοοτροπία στην Ελλάδα. Μας την έφερε μέσα στο χαρτοφυλάκιό του, σχεδόν κρυφά. Μας την έφερε με τους νόμους της, τη νοοτροπία της, τα χούγια της και τις διάφορες κομισιόν της, τις επιτροπές, τους ελεγκτές της, έστω και αν τους πρώτους τους επιστράτευσε στον κύκλο της οικογένειάς του. Πού να βρεί ξαφνικά, τόσους πολλούς που χρειά-

ζονταν για να ελέγξουν το χάος που δεν ελέγχεται και αρνείται να ελεγχθεί για να σώσει την ιδιότητα του χάους, δηλαδή της απόλυτης, ασύδωτης ελευθερίας.

Αυτή ήταν η πρώτη αντιπαράθεση του Καποδίστρια με τον Ελληνικό λαό, όπως ήταν αυτός όταν βγήκε εξουθενωμένος έπειτα από 400 χρόνια σκλαβιάς και 10 χρόνια, περίπου, σκληρού αγώνα για να τινάξει τα δεσμά του. Βγήκε και βρίσκει έπειτα από λίγο, κιόλας, μια νέα κατάσταση, ένα νέο πρόβλημα, την Ευρώπη, σαν σύστημα ζωής και σαν μορφή μιας νέας ελευθερίας. Την βρίσκει, θα λέγαμε *en miniature*, στο πρόσωπο του Κυβερνήτη της, που ο ίδιος τον εξέλεξε. Και όταν ο Καποδίστριας τον παίρνει μαζί του τον λαό αυτό, τους εκλογείς του, στον ανηφορικό δρόμο της λειτουργίας και της ανόρθωσης του νεογέννητου κράτους, ο λαός τον ακολουθεί στην αρχή, ως τη στιγμή που, σιγά-σιγά, αναγνωρίζει ότι ο δρόμος αυτός δεν είναι ο δικός του, είναι κάτι άλλο, είναι ξένος προς τα χούγια του, προς τις συνήθειές του, οπότε και σε μια στροφή του δρόμου, οι κατατρεγμένοι, οι ταπεινωμένοι ισχυροί της ημέρας, σπρώχνουν τον Κυβερνήτη τους προς το βάρathρο και τον γκρεμίζουν.

Η πραγματική, πολιτική ιστορία του νεοελληνικού κράτους, ήδη από την ίδρυσή του, το 1830, και ως τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και το τέλος του - τουλάχιστον ως εκεί φτάνουν οι προσωπικές μας έρευνες, γι' αυτό δεν δισχυρίζομαι και ως την εποχή μας εξακολουθητικά, μολονότι δεν είναι ανάγκη κανείς να δισχυρισθεί κάτι το αυτονόητο - μπορεί να γραφεί με αρκετή πιθανότητα, να αποδώσει την πλήρη πραγματικότητα, αν ο επίδοξος ιστορικός της έχει τη φιλοδοξία, την υπομονή, αλλά και την ικανότητα, να συμβουλευτεί κατά τρόπο επιστημονικό, κυρίως, τα ξένα πολιτικά αρχεία των εκάστοτε καλουμένων προστάτιδων δυνάμεων της Ελλάδος ή και των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων που όλες μαζί ή και η κάθε μια χωριστά, αλλά πάντως ανταγωνιστικά, έθεται και θέτουν υπό την κηδεμονία τους την Ελλάδα στα πλαίσια, πάντοτε, ενός μείζονος προγράμματος απωτέρων σκοπών της καλουμένης μεγάλης πολιτικής τους.

Τα γεγονότα και τα πρόσωπα δραστηριοποιούνται, φυσικά, στην Ελλάδα. Κάνουν Ελληνική πολιτική. Αλλά τα κέντρα εξουσίας που παίρνουν αποφάσεις, βρίσκονται έξω από την Ελλάδα όπου, στην Ελλάδα, απλώς εκτελούνται οι αποφάσεις. Δεν είναι, νομίζω, πολύ παρήγορο για τους

Έλληνες αν ο διαχωρισμός αυτός, εκείνων που αποφασίζουν για τη μοίρα τους βρίσκονται εκτός Ελλάδος και είναι και ξένοι, από εκείνους που εκτελούν τις αποφάσεις, νομίζοντας ότι είναι Ελληνικές, αν ο διαχωρισμός αυτός θυμίζει την περίφημη Πλατωνική αλληγορία, την παρομοίωση των πραγματικών ιδεών που βρίσκονται μέσα στο σπηλαιο και εκείνων που προβάλλονται σαν σκιές εκτός σπηλαίου, εκλαμβάνονται όμως, οι εκτός σπηλαίου ως οι πραγματικές ιδέες. Διερωτάται ο ιστορικός και, πολλές φορές ο ίδιος ο Ελληνικός λαός, μήπως είμαστε θέατρο σκιών.

Όποιος ιστορικός χάνει μπροστά σ' αυτή την διαπίστωση την ψυχραιμία του ή αρκείται να την αντικαταστήσει με περιττούς συναισθηματισμούς ως προς τη μοίρα των φτωχών και αδυνάτων, είναι ακατάλληλος για το Job που διάλεξε. Αυτός πρέπει να αλλάξει επάγγελμα, αν δεν θέλει να γίνει ο μόνιμος Ιερεμίας του περιβάλλοντός του. Αν, όμως, ο διαπιστώσας είναι πολιτικός με ισχυρή θέληση και ικανότητα, τότε δεν αλλάζει επάγγελμα αλλά προσπαθεί ν' αλλάξει την αδικία αυτή που ανακαλύπτει, ή τουλάχιστον, να τη βιώσει βαθμιαία, να τη μειώσει σ' ένα βαθμό συμφέροντα προς τους έξω αποφασίζοντες και ανεκτό από τους εντός της χώρας, τους εκτελούντες, τα εκτελεστικά όργανα.

Σ' αυτό, περίπου, το ισοζύγιο των υπέρ και των κατά, βρέθηκε το σκεπτικό του Ιωάννη Καποδίστρια όταν αποφάσισε να πει το 'ναι' στην πρόσκληση και την απόφαση της Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας των συμπατριωτών του που τον εξέλεξαν ως των πρώτο Κυβερνήτη της Αναγεννημένης Ελλάδας, μιας Ελλάδας που το αίμα έτρεχε ακόμη απ' όλες τις αρτηρίες της. Γερμανικές έρευνες υπολογίζουν τα θύματα της Πελοποννήσου με τον Ιμπραήμ και επί Ιμπραήμ σε ένα εκατομμύριο ψυχές.

Ήταν ο Κερκυραίος ευπατριδής ο κατάλληλος άνθρωπος και η ώρα που αναλάμβανε ήταν η κατάλληλη για να κυβερνήσει μια χώρα που βρισκόταν στην πιο ακατάλληλη φάση της ιστορίας της για να κυβερνηθεί σύμφωνα με τους θεσμούς που εκυβερνώντο ως τότε οι άλλες χώρες της καλουμένης πολιτισμένης Ευρώπης;

Οι σκέψεις αυτές έγιναν και πριν την κάθοδό του και, κυρίως, μετά τη δολοφονία του, οπότε ήταν και ευκολότερο να διατυπωθούν. Ακόμη και ο Γερμανός ποιητής Γκαίτε, όταν έφθασε η είδηση της δολοφονίας του Καπο-

δίστρια στη Βαϊμάρη, είπε στον γραμματέα του: «Έκερμαν, γράφε: Σχεδόν το είχα προβλέψει. Η Ελλάδα χρειαζόταν έναν στρατιωτικό για να την κυβερνήσει αυτή την εποχή, έναν από τους θαυμάσιους εκείνους οπλαρχηγούς που θαυμάσαμε τους ηρωισμούς τους κατά τη διάρκεια του Ελληνικού Απελευθερωτικού Αγώνα». Ωστόσο, δεν παύουν να είναι και αυτές σκέψεις και κρίσεις του ποιητού, λίγο πολύ λειψές, επειδή αγνοούν ή παραγνωρίζουν τον ισχυρό νόμο της ιστορίας και της πραγματικότητας ενός λαού, την περιβόητη *alternative*, της εναλλακτικής λύσης, που έλειπε τότε: Ο καταλληλότερος, κατά την κρίση των συγκαιρινών, κάτω από τις δεδομένες συνθήκες. Βεβαίως, έγιναν σκέψεις στα Ξένα ανακτοβούλια, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, δεν τους ταίριαζε διότι ήταν πολύ συνδεδεμένος με την αγγλική ιδεολογία, ακόμη και τον Υψηλάντη τον Δημήτριο τον θυμήθηκαν.

Ο Καποδίστριας δεν διορίστηκε, εξελέγη από μια κανονική Ελληνική Εθνοσυνέλευση, με την υπόδειξη και την ανοχή των τριών προστάτιδων δυνάμεων. Αλλά, τώρα είναι ο Κυβερνήτης της Ελλάδας και πρέπει να ασχοληθούμε με τα γεγονότα και την πολιτεία του. Εν πρώτοις, όταν απεφάσισε να κατέβει στην Ελλάδα, είχε στο μυαλό του ένα ορισμένο σχήμα διακυβέρνησης του τόπου; Μολονότι βρισκόταν στην υπηρεσία ενός, πράγματι, αυταρχικού καθεστώτος, του Ρωσικού, και η εποχή του Συνεδρίου της Βιέννης και αργότερα, ως την αστική επανάσταση των Ευρωπαϊκών λαών στο τρελό, όπως ονομάζουν, έτος 1848, είναι η κατ' εξοχήν εποχή των αστυνομικών κρατών με επικεφαλής τον καλούμενο αμαξήλατη της Ευρώπης, τον Καγκελλάριο των κρατών της δυναστείας των Αψβούργων και κύριο αντίπαλο του Καποδίστρια, κατά τη διάρκεια του ιστορικού Συνεδρίου της Βιέννης και κατά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, τον διαβόητο πρίγκιπα Κλέμενς φον Μέττερνιχ. Παρ' όλη την ισχυρή αντιδημοκρατική επιρροή της εποχής, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί, σύμφωνα τελευταία και με Αμερικανικές έρευνες, έναν αέρα, μια πνοή φιλελευθερισμού στις ιδέες, τη νοοτροπία και τις πολιτικές αντιλήψεις του Καποδίστρια.

Νομίζω ότι προέκυπτε ο φιλελευθερισμός αυτός από την βαθύτατη πίστη του προς την οικογένεια, προς την Ελλάδα και προς την καλούμενη στην Ευρώπη *Humanitas Graeca*. Διαβάζοντας τις 176 επιστολές του προς τον πατέρα του, τα αναρίθμητα γράμματα και τις εκθέσεις προς τους Ξένους, και τις γνώμες των ξένων περί του διπλωμάτη και πολιτικού Καποδίστρια, καταλήγει ο ομιλητής σας στο εξής συμπέρασμα: Δεν ήταν η μορφή

του πολιτειακού συστήματος με το οποίο ήθελε να κυβερνήσει και ήδη κυβερνούσε τη χώρα εκείνο που κυρίως τον ενδιέφερε, αλλά αυτό που τον ενδιέφερε ήταν οι άνθρωποι, οι πολίτες, οι κυβερνώμενοι, οι οποίοι, κατά τη γνώμη του, έπρεπε, τρόπον τινά, εκ νέου να διαμορφωθούν για να μπορούν να κυβερνηθούν σωστά.

Βέβαια, ένας σημερινός παρατηρητής θα ρωτήσει: Και με ποιο πολιτικό σύστημα θα διαμορφώσεις τους πολίτες για να είναι κυβερνήσιμοι; Το πρωτότερο αυτό, πρώτα ο κυβερνήσιμος πολίτης και έπειτα η διακυβέρνησή του, δεν υπάρχει για τον Καποδίστρια και αποτελεί, φυσικά, μια πολιτική απειρία για την οποία δεν θα συστέλλοταν και ο ίδιος, επειδή αισθανόταν και ήταν, πρώτα απ' όλα, διπλωμάτης και σε δεύτερη μοίρα, ίσως, πολιτικός. Αυτό το έλλειμμα πολιτικότητας το διαπίστωνε στις γνώμες του για τον Καποδίστρια και ο κύριος αντίπαλος, ο Μέττερνιχ, που ήταν και διπλωμάτης και πολιτικός.

Τον Αύγουστο του 1820, έγραφε ο Μέττερνιχ προς τον Γάλλο Υπουργό Ρισελιέ: «Στις εξηγήσεις που δίνει ο Καποδίστριας για τα πολιτικά πράγματα, υπάρχει ατέλειωτη πολεμική. Υπάρχουν πολλές φράσεις χωρίς περιεχόμενο, υπολογισμοί και κόντρα-υπολογισμοί, εκτιμήσεις των ειδικών βαρών των γεγονότων, των τετραπλών, των πενταπλών, των ιερών, των γενικών και των αδελφικών συμμαχιών». Στον επιτροχασμό αυτό υπάρχει, βέβαια, μια ειρωνεία στη Γερμανική γλώσσα του Μέττερνιχ. «Αυτό που εγώ μπορώ να αντιτάξω σε παρόμοιους υπολογισμούς», συνεχίζει ο Μέττερνιχ, «είναι η πεποίθησή μου ότι, αν δεν εγκαταλείψουμε το βασίλειο των φρούδων θεωριών», δηλαδή των εσωτερικών ενδιασμών που είχε ο Καποδίστριας ως προς τα αστυνομικά κράτη, «και δεν περιορίσουμε τις συζητήσεις μας γύρω από την αξία των γυμνών λέξεων, όσο ιερές και αν μπορούν να θεωρούνται οι λέξεις αυτές, η Ευρώπη θα είναι, τελικά, η λεία των Καρμπονάρων», ως πούμε των Κομμουνιστών της εποχής εκείνης στην Ιταλία, «όπως ακριβώς και το Βυζάντιο υπήρξε η λεία των Τούρκων και για την ίδια αιτία».

Πώς φανταζόταν ο ίδιος ο Καποδίστριας τους κυβερνήσιμους πολίτες/ υπηκόους του νέου Ελληνικού Κράτους, τους *Regierbaren Untertanen* των σχετικών Γερμανικών διπλωματικών κειμένων; Εν πρώτοις, η γνώμη του περί Ελλήνων, γενικά, σε ανυποψίαστο χρόνο μεταξύ του Συνεδρίου της

Βιέννης το 1814 και της Ελληνικής Επανάστασης του '21, έχει πολλές φωτοσκιάσεις, πολλούς σαφείς αλλά και ανέκφραστους ενδοιασμούς.

Στις 176 επιστολές προς τον πατέρα του, που είναι σπουδαιότατα τεκμήρια, διότι ο Καποδίστριας είναι εσωστρεφής, κάνει εντύπωση ότι στις επιθέσεις του Μέττερνιχ, σε κάθε ευκαιρία, δεν απαντούσε ούτε γραπτά ούτε προφορικά ο Καποδίστριας. Είναι ο τύπος του εσωστρεφούς ανθρώπου. Θίγει, επανειλημμένως, σ' αυτά τα γνήσια ντοκουμέντα ψυχικής κατάστασης και φρονήματος, το θέμα «τί είναι αυτοί οι Έλληνες;» διότι, μη ξεχνάμε, ήταν και Επτανήσιος. Το θίγει με πολλή λεπτότητα και διπλωματικότητα, θα έλεγα. Οι σχετικές του γνώμες μπορούν να συνοψιστούν επιγραμματικά σ' αυτό που γράφει σε μια επιστολή προς τον πατέρα του από τη Βιέννη το 1812: «Δεν είμαι πεπεισμένος περί της τελειότητας των Ελλήνων», και εννοεί εδώ τη διχόνοια, την πολυγλωμία, την φιλαρχία, τον φθόνο, ξεκινώντας και από τους συμπατριώτες του, τους Επτανήσιους.

Πάντως η γνώμη αυτή είναι περισσότερο συγκεκριμένη και θαρραλέα, θα έλεγα, από την εσκεμμένως αοριστολογούσα γνώμη του Έλληνα Πρωθυπουργού των ημερών μας όταν, όπως διάβασα στις εφημερίδες, σε μια στιγμή οργής είτε στους Υπουργούς του και στους εκπροσώπους της Αντιπολίτευσης που τον επίεσαν ασφυστικά εντός της Βουλής: «Τί θέλετε; Αυτή είναι η Ελλάδα». Εννοούσε, φυσικά, αυτοί είναι οι Έλληνες. Αλλά υπάρχει μεγάλη διαφορά σε μια τέτοια διαπίστωση, έστω και φραστικά. Έχει για τον αρχηγό κόμματος πολιτικό κόστος το οποίο, ψυχολογικά τουλάχιστον, αποφεύγεται προσωρινά αν, οι όχι ευχάριστες ιδιότητες των Ελλήνων, φορτώνονται στην ιδεατή έννοια της Ελλάδας που είναι αυτή η ιερότερη χώρα της Ευρώπης, που την επισκέπτονται κάθε χρόνο εκατομμύρια προσκυνητών για να αποθέσουν τον θαυμασμό τους.

Πολύ πιο συγκεκριμένος γίνεται ο Καποδίστριας απέναντι των Ελλήνων όταν γίνεται Κυβερνήτης της Ελλάδος, χωρίς να σκέπτεται το πολιτικό κόστος και ανάλογες σκοπιμότητες της πολιτικής αρένας. Επτά μήνες μετά τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου, που μας άνοιξε το δρόμο για την ανεξαρτησία, τον Απρίλιο του 1828, όταν ο απεσταλμένος του Μέττερνιχ στην Ελλάδα και αργότερα, από το 1834, πρώτος πρεσβευτής της Αυστρίας στην Αθήνα και ιστορικός της εξάτομης Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, κόμης Αντον Πρόκες φον Όστεν διαπραγματεύεται, κατά πρόταση του Σπυρί-

δονα Τρικούπη και συναίνεση του Καποδίστρια, την ανταλλαγή των Ελλήνων και Αιγυπτίων αιχμαλώτων του Ιμπραήμ, γράφει ο Αυστριακός συγγραφέας και διπλωμάτης τα εξής που μεταφράζω προσεκτικά, κατά λέξη: «Δεν θα επιθυμούσα να είναι οι Έλληνες μάρτυρες των τελευταίων λέξεων με τις οποίες ο Καποδίστριας μου ενστερνήθηκε την ανταλλαγή των αιχμαλώτων. Μου είπε: «Φέρτε μου πίσω παιδιά στα οποία μπορώ να δώσω μόρφωση. Φέρτε μου πίσω γυναίκες που μπορούν να κάνουν παιδιά. Η σημερινή γενιά πρέπει να χαθεί. Μόνο με τη μελλοντική συνδέω τις ελπίδες μου. Όσοι από τους αιχμαλώτους σήκωναν όπλα, μπορούν να μείνουν στα χέρια των Αιγυπτίων». Σύνδρομον Δευκαλίωνος, θα λέγαμε σήμερα, του μυθικού προσώπου που ρίχνει πίσω του πέτρες και αναμένει να δημιουργήσει απ' αυτές νέους ανθρώπους.

Ο χιμαιρικός Professor Higgins του Bernard Shaw στο Musical «My Fair Lady» που τυραννά την φτωχή ανθοπώλιδα Eliza στη σωστή προφορά της Αγγλικής, για να την κάνει από misfit, από παράταιρο πράγμα, από κοινωνικό σαπρόφυτο που είναι, να την κάνει, αφού μεταμορφώσει την αγοραία της γλώσσα σε πριγκιπική προφορά, ικανή να κινείται με άνεση και γνήσια αριστοκρατική attitude στα σαλόνια της Βικτωριανής Αγγλίας. Αλλά η Ελλάδα του 1828, και αργότερα, δεν είναι το Λονδίνο των Λόρδων και των αριστοκρατών με τις διάφορες παραξενιές. Στην έρημη αυτή χώρα, με τα απομεινάκια των δένδρων που έκοψε ο Ιμπραήμ για να προκαλέσει τον ολοκληρωτικό λιμό των Πελοποννησίων, επικρατεί μια άλλη, αντίστροφη τάση. Όχι τους κουρελιάρηδες της επανάστασης να τους κάνουν αριστοκράτες, δηλαδή Ευρωπαίους, αλλά τους γνήσιους πρίγκηπες και βασιλιάδες να τους φέρνει ο λαός στα χούγια του και να τους μαθαίνει τη δική του γλώσσα και τη δική του ευγένεια.

Ένα ωραιότατο ανέκδοτο κείμενο του Λούντβιχ Ρος, του πρώτου αρχαιολόγου, καθηγητού της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών, τον οποίο έπαιρνε μαζί του ο Όθωνας με την Αμαλία για να τους ξεναγήσει στην επικράτειά του, στα νησιά του Αιγαίου, στην Πελοπόννησο και στη Βόρειο Ελλάδα, η οποία κατέληγε στο Ζητούνι, τη Λαμία. Αυτή τη φορά βρίσκονται αριστερά ή δεξιά, όπως το πάρετε, από τη Λαμία, Άμφισσα, προς το Χρυσό, Χρύσα, Δελφούς. Γράφει λοιπόν στο οδοιπορικό του - αν ξέρει κανένας από τους νέους καλά Γερμανικά, αυτά να μεταφράζονται στην Ελλάδα, που είναι ντοκουμέντα, θαιμιάσια ντοκουμέντα και σαν στυλ

περιγραφής, (ο γράφων άνθρωπος έχει πάντοτε τη φιλοδοξία να τον δέξεστε και ως συγγραφέα, δεν είναι τηλεφωνικός κατάλογος) και ο Λούντβιχ Ρος έχει ακριβώς αυτό το στυλ - λέει, λοιπόν, ο Ρος το εξής: «Όταν φτάσαμε στην Αράχωβα, που βρίσκεται σε ευάερο ύψος στη νότια πλαγιά του Παρνασσού, ο Βασιλιάς είναι με την Αμαλία. Γυναίκες ή κοριτσόπουλα με ανθοδέσμες και τραγούδια είχαν βγει στο δρόμο να προϋπαντήσουν τη Βασίλισσα που την οδηγούσε μια νεαρή γυναίκα και όταν το βασιλικό ζεύγος κατέβηκε κοντά στην εκκλησία από τα άλογά του και θέλησε να συζητήσει με τις Αραχωβίτισσες τραγουδίστριες, είπαν οι αφελείς κόρες των βουνών στον Βασιλέα» - ο Γερμανός τα γράφει και Ελληνικά αυτά τα πράγματα για να δείξει και στους ξένους ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της Ξένης και της Ελληνικής Δημοκρατίας απέναντι των βασιλέων, που δεν είναι ακόμη δημοκράται, είναι πριν από το '43, δεν είναι Συνταγματικοί, ας το πούμε - είπαν οι Αραχωβίτισσες, οι αφελείς κόρες των βουνών: «Βασιλιά, ε Κρηγι, Βασιλιά. Συ τώρα πήγαινε με τους άνδρες και μίλα μαζί τους. Δεν ήσουν εδώ μια φορά άλλοτε; Σήμερα θέλουμε να είμαστε μόνες με τη Βασίλισσα γιατί η Ευγενεία της μας έρχεται για πρώτη φορά». Και έτσι, συζητούσαν, γράφει ο Ρος, οι Αραχωβίτισσες συνέχεια με τη Βασίλισσα, σε ποια γλώσσα δεν ξέρει κανείς, που ήταν χάριμα να τις ακούς.

Επίσης και αργότερα, μετά το πρωινό στην αυλή του ίδιου σπιτιού όπου είχε μείνει ο Βασιλιάς την πρώτη φορά, είχαν ξαναρχίσει οι νέες να χορεύουν. Ήταν και πάλι η Βασίλισσα στο μοναδικό θέμα των τραγουδιών τους. Τα τραγούδια τους αυτά είναι αυτοσχέδια, όπως και ο χορός. Η μεγάλη μπαλάντα που αφιερώνουν στην όμορφη Αμαλία - δεν θα σας τη διαβάσω όλη - αλλά επειδή είναι ανέκδοτη, έμεινε στο Γερμανικό κείμενο, θα άξιζε να μεταφερθεί στην Ελληνική, όπως την αναφέρει ο Λούντβιχ Ρος. Οι τελευταίοι στίχοι τους βρίσκω κλασσικούς: «Όταν σε πρωτοείδαμε στο κάστρο ν' ανεβαίνεις, ο ήλιος εσκοτείνιασε και συ άρχισες να φέγγεις». Είναι δύο στίχοι τους οποίους μπορούσε να γράψει και ο Σίλλερ και ο Γκαίτε και ένας άλλος οποιοσδήποτε, και είναι στίχοι οι οποίοι βγαίνουν από την καρδιά των γυναικών αυτών της Αράχωβας εκείνη τη στιγμή.

Στις κατηγορίες που κωδικοποιήθηκαν εναντίον του Καποδίστρια, εφόσον ζούσε και μετά τον θάνατό του, προέχει εκείνη που στοιχειοθετεί, σύμφωνα με το κατηγορητήριο, κεφαλαιώδες πολιτικό αδίκημα. Αγνόησε, λένε, τη μακρά κοινοτική παράδοση του διοικείν και κυβερνάν, και δη σε δύσκο-

λα χρόνια του Ελληνισμού, του Ελληνικού λαού, και θέλησε να μεταφραστεί από την αλλοδαπή θεσμούς που δεν ταίριαζαν στην τότε Ελληνική κοινωνία. Ολόκληρο το Αστικό Δίκαιο είναι, το σημερινό, σχεδόν αντιγραφή του Γερμανικού. Το Εμπορικό Δίκαιο είναι το Ναπολεόντιο Δίκαιο. Ο Κολοκοτρώνης, που δεν ανήκε, φυσικά, στους εχθρούς του Καποδίστρια, αλλά μάλλον στους φίλους του Κυβερνήτη, έλεγε με το υγιές ένστικτο του απλού Ελληνικού λαού: «Ο Κυβερνήτης χάλασε την Ελλάδα γιατί την έκανε αμέσως Φράγκικη, ενώ έπρεπε, στην αρχή, να την κάνει τρία μέρη Φράγκικη και επτά Τούρκικη. 3/4στερα, μισή και μισή. Και κατόπιν να γίνει Φράγκικη ολάκερη». Σήμερα βρισκόμαστε, σύμφωνα μ' αυτή την Κολοκοτρωνέϊκη διανομή του σαλαμιού, φαίνεται, στην Αμερικανοφράγκικη φάση της μεταμόρφωσης του τόπου μας.

Απ' όποια γωνιά κι αν θέλουμε να δούμε τα πράγματα του Κυβερνήτη, οποιαδήποτε κριτική κι αν θέλουμε να ασκήσουμε στην πολιτεία και το βίο του, οι διθύραμβοι και οι αρές, οι λίβελοι και οι ύμνοι, οι σοβαρές ιστορικές μελέτες και τα λαβστόρ, ακόμη και τα ανέκδοτα περί του προσώπου του ανδρός, περιστρέφονται και καταλήγουν, τελικά, στο κεντρικό τότε και έκτοτε, συνεχώς, επίκαιρο πρόβλημα: Ευρώπη και Ελλάδα, Καποδίστριας - Ευρώπη και Ελλάδα μέσω Καποδίστρια.

Αν οι Σταυροφορίες, η Φραγκοκρατία, η Βενετοκρατία και η θλιβερή εκείνη Καταλονική κομπανία ληστών μπορούν να χαρακτηριστούν ληστρικές επιδρομές κατά της Ελλάδος και των Ελλήνων, αν η ενθουσιώδης περιπέτεια των περισσότερων φιλελλήνων, ως η ουβερτούρα της πρώτης ειρηνικής συνάντησης Ευρώπης και Ελλάδας, θα πρέπει κι αυτό να το πω στους νεότερους ιστορικούς, εάν η βιβλιογραφία του φιλελληνισμού έχει φτάσει στους 1500 τίτλους, η άλλη πλευρά του νομίσματος, η ανθελληνική βιβλιογραφία των φιλελλήνων που κατέβηκαν και επέστρεψαν κατόπιν στη Γαλλία, στη Φιλανδία, στην Ουγγαρία κλπ - δεν τις μέτρησα διότι δεν έχουν εκδοθεί αυτά τα πράγματα, από τα αρχεία της αστυνομίας - είναι επίσης ογκώδης. Ήρθαν για πρώτη φορά αυτοί εδώ, έφεραν την Ευρώπη, το Ευρωπαϊκό σύστημα του σκέπτεσθαι, του τρώγειν, τους κάνουν τα πάντα εντύπωση ότι τα πληούσια και τα κουτάλια δεν είναι ακόμη σε καθημερινή χρήση.

Επί Καποδίστρια, θέλησε να συναντηθεί η Ευρώπη με τον συμπαγή όγκο της Ρωμοσύνης, για πρώτη φορά, σώμα με σώμα. Και απέτυχε. Η πάλη τέ-

λειώσε με ένα φονικό. Η τρίτη συνάντηση Ευρώπης και Ελλάδας έγινε με τη δυναστεία του Μονάχου και τον Βασιλέα Όθωνα. Ξέρουμε πώς κατέληξε και αυτή: σε μια έξωση. Αν η άλλη δυναστεία του Βορρά κράτησε στην Ελλάδα 50 χρόνια, και θα συνεχιζόταν με τον ίδιο βασιλέα, κανονικά και περαιτέρω, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο Γεώργιος Α' δέχθηκε το πάθημα του Όθωνα ως μάθημα. Αντί να εξευρωπαϊσσει τους Έλληνες, εξελληνίστηκε ο ίδιος. -Εκτός από τη θρησκεία, έμεινε προτεστάντης - έγινε Έλληνας με τα παιδιά του, όσο μπορούσε, χωρίς να αποφύγει και αυτός το βίαιο, τυχαίο βέβαιο, θάνατό του έστω και από έναν Έλληνα, τον Σχινά, που χαρακτηρίστηκε στη Θεσσαλονίκη τρελός.

Και τις τέσσερις φορές, το λαϊκό ένστικτο, όχι όμως πάντοτε και η λογική, απώθησε την Ευρώπη σαν ξένο σώμα. Και το επιμύθειο: Στο χώμα αυτό, δεν φτουράει τίποτα άλλο από Έλληνες. Μόνο απ' αυτούς, και όπως είναι, απόφοι, με τα κουσούρια και τις μεγάλες τους αρετές μπορεί να φτιάξει κανείς κάτι το καλύτερο. Κάθε απομίμηση ξενικού στοιχείου οδηγεί στη γελοιοποίηση, στην ανάσχεση της οργανικής προόδου, στη διάλυση του ιστορικού μας ιστού, στην εσωτερική παρακμή του Έλληνα- ανθρώπου, ίσως και στην καταστροφή.

Τέλος, όπως λένε οι φιλόσοφοι «suma sumarum». Ο ενστικτώδης φόβος πολλών Ελλήνων του πρώτου Ελληνικού Κράτους, οφείλεται σ' αυτή την Φροϋδική, θα έλεγα, Uragst, σ' αυτό το σκοτεινό ακόμη, απροσδιόριστο, αιχμαλωτισμένο στο υποσυνείδητο, γλωσσικά ανέφραστο και όμως τόσο αισθητό, από τη λαϊκή ψυχή, φόβο, ότι έχει να κάνει με ένα μασκαρεμένο εχθρό που απαιτεί να παραιτηθεί αυτού του, έστω μίζερου, εαυτού του, χάριν ενός εαυτού που ούτε τον γνωρίζει, ούτε και τον επιθυμεί. Αντίθετα, συνήθισε, όσες φορές τον συναντούσε, να τον περιφρονεί και να τον κοροΐδεύει ως κοντόφραγκον.

Σ' αυτό το κεντρικό πρόβλημα, εντοπίζεται η αντιπαράθεση της ξαφνικής εισβολής της Ευρώπης, δια του Καποδίστρια, στην Ελλάδα της εποχής του. Είναι κατά βάθος, ένα πρόβλημα όπως λένε οι Ευρωπαίοι φιλόσοφοι του πολιτισμού, της Kulturmorphologie, της ιδιοσυστασίας ενός πολιτισμού στην Ευρώπη, στην περίπτωση της Ελλάδος, ενός πανάρχαιου πολιτισμού που βρίσκεται, που βρέθηκε, που απωθήθηκε μεταξύ Orient και Occident, όπως συνηθίζουν να λένε. Με βαθιές ρίζες που συνεχώς μεταβαλλόμενες ανανεώ-

νονται για να μείνουν γεφές. Αυτές οι ρίζες, γεννούν μία νοοτροπία επίμονη, περήφανε, αυταρχική πολλές φορές, η οποία ξεβάφει στον χαρακτήρα του λαού που ζει στον ορισμένο χώρο. Στο υπέδαφος του λαϊκού χαρακτήρα, κινούνται σαν σκιές, σαν ορισμένες αλόγιστες δυνάμεις που, όταν ερεθιστούν υπερβολικά, γίνονται επιθετικές. Και τότε, μιλάμε για φανατισμό και για φανατισμένη δράση. Υπάρχει, ωστόσο, ένας ελεγκτικός οργανισμός που διευθετεί την ισορροπία των επιθετικών και των λογικών δυνάμεων. Το όργανο αυτό, είναι η αυτογνωσία μας και η σωστή του τοποθέτηση στην παιδεία και στην καθημερινή μας ζωή. Η αυτογνωσία, το τι είμαστε πράγματι, καθορίζει στη μορφολογία του πολιτισμού μας το μέτρον των μεταβλητέων παραγόντων και των διατηρητέων αξιών. Φροντίζει για την ισορροπη λειτουργία τους και τον ρυθμό των εκάστοτε αλλαγών.

Στην πρώτη αντιπαράθεση Ελλάδας και Ευρώπης, επί και μέσω Καποδιστρία, φαίνεται πως η αυτογνωσία δεν λειτούργησε σωστά, ήταν πολύ νωρίς και από τις δύο πλευρές. Το ξαφνικό και νεόφαντο της αναπάντεχης συνάντησης ερέθισε, φαίνεται, και τις δύο πλευρές και τις οδήγησε σε αλόγιστες υπερβολές με θύμα, ως συνήθως, τον πρώτο διδάξαντα. Έκτοτε, πέρασαν περίπου δύο αιώνες. Η πείρα μέστωσε. Εν τω μεταξύ, τα δεινά δίδαξαν καλύτερα το έθνος και η Ευρώπη διδάχθηκε από τα δικά της πάθη και τα δικά της παθήματα. Απέκτησε κι εκείνη την αυτογνωσία της, εις βάρος της άλλοτε πανσοφίας, παντοδυναμίας και της υπεροψίας της.

Σήμερα, με μεγαλύτερη ωριμότητα και πείρα, βρισκόμαστε και πάλι σε μια λιγότερο, αισθητή σε όλους μας αλλά, οπωσδήποτε, υπαρκτή αντιπαράθεση της πρώτης Καποδιστριακής μορφής. Θα χρειαστεί να έχουμε και πάλι θύματα; Η νέα αντιπαράθεση έχει ένα νέο όνομα. Λέγεται «Σύγκλιση προς την Ευρώπη». Η Ελλάδα κινείται με αργούς ρυθμούς προς την πραγματική σύγκλιση.

Ο φοβερός αυτός ρυθμός, η σύγκλιση, δεν είναι τόσο απλό πράγμα. Είναι η Kulturmorphologie των φιλοσόφων. Είναι μια κίνηση που, αν την αναλύσει κανείς από τη σκοπιά της ιστορικής κοινωνιολογίας, αποκαλύπτεται σαν μια αντικίνηση της σύγκλισης για να ισοφαρίσει την πραγματική αλλά, πάντως, όχι φανερή κίνηση της απόκλισης.

Στην Allgemeine Frankfurter Zeitung, αναφέρει ότι ο Σύνδεσμος Ελλή-

νων Βιομηχανών εκφράζει τον προβληματισμό του για τη συρρίκνωση των εξαγωγών για το 2001, που είναι το χαμηλότερο όλης της προηγούμενης δεκαετίας και το τελευταίο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Βεβαίως, δίνει εξηγήσεις και ο πολιτικός συντάκτης της είδησης αυτής στην ξένη εφημερίδα.

Η ιστορία, οι κοινωνιολόγοι, πρέπει να τα βλέπουμε αλλιώς. Αυτό το ρεζαντί δεν είναι απλώς η βραδυπορία, είναι η εσκεμμένη αντίδραση προς την κίνηση, είναι αυτός ο φόβος, αυτό το *Ungst* του Φρόντ για το οποίο σας μίλησα.

Ωστόσο, οι σκέψεις αυτές προς μια ουτοπική υπόθεση: Τι θα έκανε ο Καποδίστριας στην εποχή μας; Αν θα ζούσε σήμερα, θα έκανε καριέρα, και πάλι, στο εξωτερικό. Θα ήταν ο καταλληλότερος υποψήφιος για τη θέση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ. Ωστόσο, αν θα τον εξέλεγαν οι περιέργοι αυτοί άνθρωποι εκεί, δεν θα δεχόταν να πάει στον Νέο Κόσμο. Ήταν πολύ ριζωμένος στον κόσμο της Ευρώπης. Θα έφερνε για την αποδοχή της θέσης την κύρια αντίσταση η αριστοκρατική του *conscience*, αυτή η στάση των αριστοκρατών απέναντι στο γενεαλογικό τους δένδρο, που ήταν αγκυροβολημένη αυτή η συμπεριφορά η κοινωνική του στην ιστορία της οικογένειάς του. Στην Ελλάδα, δεν θα τον εξέλεγαν κατά πάσα πιθανότητα, ούτε για το Συμβούλιο της Ευρώπης, ούτε Βουλευτή Επικρατείας. Επομένως, δεν θα πέθαινε στα 55 χρόνια του από βίαιο θάνατο. Θα προτιμούσε να ζει, μάλλον, στη Γενεύη, κοντά στον θαυμάσιο φιλέλληνα και φίλο του τραπεζίτη Ιωάννη Γαβριήλ Εθνάρδο και να κοιμίζει τα όνειρα και τα οράματά του στις όχθες της Lac Lemans. Και όταν θα ερχόταν το πλήρωμα του χρόνου, θα μάζεψε τα σύνεργά του για να πάει στους Κορφούς και να κλείσει ήρεμα τη ζωή του στο πατρικό κτήμα του, στην ειδυλλιακή φύση της Κουκουρίτσας. Αλλά, αν θα του υπεδείκνυε σύγχρονος Κερκυραίος να περάσει να δει και το γενέθλιο σπίτι του πριν πάει στην Κουκουρίτσα - το είδα πριν ένα χρόνο, δίνοντας στην Αναγνωστική Εταιρεία μια διάλεξη - το γενέθλιο αυτό σπίτι που έχει γίνει σήμερα ένα παράρτημα του Ιονίου Πανεπιστημίου, μεταμορφωμένο από την ακηδία των αρχών και την προσβλητική αδιαφορία ή και προσβλητική δράση των φοιτητών, έχει μεταμορφωθεί σε ένα - λυπούμαι που θα πω την λέξη - σ' ένα πραγματικό αχούρι. Εάν θα τον πήγαιναν και από εκεί, θα προτιμούσε ο Καποδίστριας να πάει και πάλι, μάλλον, στο Ναύπλιο και να στηθεί στην πύλη του Αγίου Σπυριδώνα περιμένοντας το νέο μοιραίο.

*
**

Θ. Τάσιος

Κυρίες και Κύριοι,

Εκεί που είχα ελπίζει ότι θα μείνουμε με τις καλές επανεγγραφές της ιστορίας και ότι ο Καποδίστριας θα είχε ένα αίσιο τέλος εάν είχε την πρόνοια να ζησει στην εποχή μας, ο δάσκαλος πάλι μας τα χάλασε και ο Ιωάννης Καποδίστριας δεν απέφυγε την δολοφονία του. Ομολογώ ότι αυτό το τέχνασμα το τελευταίο δεν το περίμενα αλλά, παρά ταύτα, είναι ουσιωδώς συνεπές προς την ατμόσφαιρα της υπόλοιπης ομιλίας, η οποία, όπως είδατε, δεν ηθέλησε να χαϊδέψει τα αφτιά κανενός και, παρά ταύτα, είχατε την καλωσύνη να χειροκροτείτε επί ένα διάστημα το οποίο πολλοί πολιτικοί αρχηγοί σε μπαλκόνια θα το ζήλευσαν, ενώ εδώ δεν είναι μπαλκόνι και κανένας δεν σας υποχρέωσε.

Νομίζω ότι είχαμε μια λαμπρή ανάλυση, είχαμε μ' έναν χαριτωμένο τρόπο την υπόμνηση τραγικών προβλημάτων αυτογνωσίας και πορείας, ίσως μια υποβόσκουσα απαισιοδοξία, λίγο μεγαλύτερη από εκείνη που ο μέσος όρος, πιθανώς, να δεχόταν. Αλλά, καλύτερα να είσαι Προμηθεύς παρά Επιμηθεύς.

Μπροστά σε όλα αυτά, κυρίες και κύριοι, που ακούστηκαν τώρα και μπροστά στο γεγονός ότι, ήδη, η κλεψύδρα είναι σχεδόν κενή, ο ρόλος μου είναι δύσκολος από τη μια μεριά και εύκολος από την άλλη. Δύσκολος, γιατί τώρα ξέρετε, επομένως, ότι και να σας πω εγώ θα το περάσω άνετα διότι δεν θα έχετε επαρκή κριτική διάκριση, και εύκολος, γιατί μπορώ να εκμεταλλευτώ όλα όσα ευτάθησαν και, άλλωστε, πρέπει να πω ότι, περισσότερο θα δώσω μια μικρή συνέχεια, με την άδειά σας, προς την προβληματική του Κου Ενεπεκίδη. Ο τίτλος τον οποίο έδωσα, όπως θυμάστε, είναι «Μια Απόπειρα για την Κατανόηση της Αντιφατικότητας μιας Μέγιστης Φυσιγνωμίας» Πρέπει, όμως, Κύριε Πρόεδρε, να τον αλλάξω τον τίτλο και υπό την επίδραση των σοφών λόγων που άκουσα, να πω της αντιφατικότητας, όχι του Καποδίστρια, αλλά της Καποδιστριακής περιόδου και ημών αυτών.

Αυτό θα ήτανε γιατί, νομίζω στα λίγα λεπτά με τα οποία ζητώ να μου επιτρέψετε να σας κουράσω, θα δείξω ότι είναι δυσχερέστατο να αποσυζεύξει κανείς έναν πολιτικό από την περιφρούσα εποχή του και δεν ξέρεις αν το αυγό έκανε την κότα ή η κότα το αυγό. Και αυτή η πλευρά η οποία, φυσικά, δεν είναι καθόλου πρωτότυπη, πρέπει και εδώ να μας επιτρέψει να αναιρέσουμε την πρώτη αντιφατικότητα που είναι η αντιφατικότητα της κριτικής μέχρι σήμερα, για την οποίαν εμίλησε και ο κύριος Ενεπεκίδης.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΙΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

Θεοδόσιος Τάσιος

Στην αρχή θα αναφέρω για δυο λεπτά την αντιφατικότητα της κριτικής για τον άντρα, μετά θα περάσω σε μια περιστασιακή αντιφατικότητα, φαινομενική, την οποία έδειχνε κατά καιρούς ο ίδιος. Μετά θα σας αναφέρω το ενδεχόμενο να υπήρξαν αντιφατικές ερμηνείες του πολιτικού του 'πιστεύω', κατόπιν αν υπήρξαν, που δεν υπήρξαν, αντιφατικότητες στην εξωτερική του πολιτική και τέλος, τί άλλο, θα αναφερθώ στην αντιφατικότητα τη δικιά μας, αυτή την οποία την ανακλούμε αχάριστα και τη θεωρούμε αντιφατικότητα του Κυβερνήτη.

Για την αντιφατικότητα της κριτικής, σε ιδιωτικές συζητήσεις που είχαμε, φάνηκε ότι, στο κάτω-κάτω της γραφής, ο Καποδίστριας προσφέρεται για να γίνει όχημα για πρόχειρες ερμηνείες και ταυτίσεις των ίδιων εκείνων που κρίνουν. Ουσιαστικώς, τον παίρνουμε και τον περπατάμε στο οικοπέδο μας κάθε φορά. Και έτσι γινότανε μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνας, όπου με πολύ σεμνότητα, και πρώτος ήταν ο Παπαρρηγόπουλος, η εποχή απεισιωπάτο και δεν ανελύετο και πολύ-πολύ. Από το 1900 αρχίζει η Αριστερά να αμφισβητεί ριζικώς τον Καποδίστρια και έτσι έγινε μόδα της αμφισβήτησης αυτής απ' τη δουλειά του Σκληρού από το 1906 και εντεύθεν. Μετά, περνάμε στην αποκατάσταση που έγινε του Καποδίστρια από την Αριστερά, για λόγους που δεν είναι της στιγμής, μετά το 1950, και έως εσχάτων. Μετά έχουμε την περαιτέρω αποκατάσταση και την προβολή δι' ιδίους πονηρούς σκοπούς από την Χούντα διότι σου λέει «μια που τούτος έκοψε και κανένα-δυό ελευθερίες και αλλοίωσε το παρλιαμέντο, το πώς το λένε, το πανελλήνιο, άρα δικό μας παιδί είναι, δώσ' του» και έγινε και αυτό. Δηλα-

δή, ο καθένας, ασχημονούσε και φορούσε τον εαυτό του απάνω σ' αυτή την μοναδική προσωπικότητα, δι' ιδίως χαλεπούς σκοπούς.

Εν συνεχεία, είχαμε μετά τη δικτατορία, πάλι μίαν ελαφράν αποκαθήλωσιν και, μάλιστα, όχι από την λεγόμενη, από μερικώς λαϊκίστικους, θα έλεγα πλευράς, πλην του Δημαρά, ο οποίος, βεβαίως δεν ήταν λαϊκιστής αλλά, παρ' όλα αυτά, εχρησιμοποίησε μερικές απόψεις οι οποίες συνέτειναν στην πτώσιν δια να έρθουμε στην αποκατάστασιν που έγινε απ' την προοδευτική δεξιά, μετά το '76, κυρίως, ού μην αλλά και από την προοδευτικήν κεντροαριστεράν, Κώστας Τσουκαλάς, Φίλιας, Κώστας Βεργόπουλος, όπου έχετε πάλι μίαν ανάδειξιν, θετική για τον Καποδίστρια που προέρχεται από τέτοιους χώρους.

Όμως – το υποβάλλω προς τους ιστορικούς εδώ, εξ επαγγέλματος, διότι εγώ είμαι αναγνώστης μόνον – δεν είναι η τεράστια βιβλιογραφία για τον Καποδίστρια τόσο πλούσια σε μια καθαρώς επιστημονική, εμπειρική παρουσίαση, αλλά πολλές φορές, είναι λίγο ιδεαλιστική και φιλολογική. Απ' αυτή την άποψη, νομίζω, κύριε Πρόεδρε του Ιδρύματος, ότι η αποψινή, μικρή εκδήλωση ενδέχεται να έχει μία μείζονα σημασία διότι τόσα εμπειρικά δεδομένα ακούστηκαν.

Τι περιστασιακά αίτια θέλω να θέσω στην κρίση σας τα οποία δημιουργούν την εντύπωση αντιφατικότητας. Θα τα βρείτε και μάλιστα εις το λαμπρό βιβλίο του κ. Ενεπεκίδη, αν το βρείτε πάρτε το, με τις παρουσιάσεις των επιστολών του Καποδίστρια προς τον πατέρα του, που είναι έκδοση όμως, αρκετές δεκαετίες και δεν είχαμε άλλη επανέκδοση. ελπίζω, ίσως να είναι σκόπιμο να βρούμε τρόπο και για να επανεκδοθούν. Το είτε και απόψε ότι, ο ίδιος ο Κυβερνήτης, σε πολλούς σχολιασμούς και πολλές απόψεις ήταν αμφίσημος, όπως ήταν φυσικό. Και ύστερα, δεν πρόκαμε κιόλας διότι τον θερίσαν γρήγορα και δεν ολοκλήρωσε τις θέσεις του, άρα θα μπορούσε και εξ αυτού να τεκμαίρει κανείς μίαν ομιωεί αντιφατικότητα. Ύστερα, φαινομενική αντιφατικότητα υπάρχει στα γραπτά του στην Ευρώπη, πριν κατέβει στην Ελλάδα, αλλά, στοιχειώδης ιστορική κρίση για το τι σημαίνει λογοκρισία του Μέττερνιχ και πώς έγραφε ακόμα και τις επιστολές προς τον πατέρα του, τα λέει ο Ενεπεκίδης, ακόμα κι αυτό, κάνει τον ψύχραιμο ιστορικό, όχι τον ιστορικό που είναι νεροκουβαλητής μιας ιδεολογίας, να καταλάβει ότι δεν μπορεί να κρίνει τον άνδρα παρά μόνο μέσα σ' έναν περίγυρο.

Ύστερα, είναι το θέμα των πεποιθήσεων. Δεν την ήθελε την Επανάσταση

του '21 με τα όπλα. Και δεν το 'κρυψε ποτέ. Ήταν, δε, συνεπής προς τη θέση αυτή και οι πράξεις του, και πριν και μετά, ήταν τέτοιες ώστε να υποστηρίζει την άποψη που είχε ότι και χωρίς τα όπλα, θα μπορούσε ο συνδυασμός των υπόλοιπων προσπαθειών να οδηγήσει σε μια απελευθέρωση. Ενδέχεται αυτό να 'ταν λανθασμένο, αλλά δεν το ζήσαμε.

Θέλω να πω ότι, έχω σημειώσεις εδώ που υποδηλώνουν από ποικίλους ερευνητές, ακόμα και από πολιτικούς της εποχής, ότι αυτό το πράγμα κρίνεται, αν θέλετε, φυσικά κρίνεται, ο καθένας μας κρίνεται και, ιδίως, οι μεγάλοι κρίνονται. Αλλά δεν απέκρυψε αυτή τη θέση. Αν του λες «Α! Είσαι προδότης ή εχθρός του λαού», μόνο το γεγονός ότι έχεις ένα πολιτικό όραμα τέτοιο – μα και ο Κοραΐς που ήταν εχθρός του, τελικά και αυτός την ίδια άποψη είχε. Δεν ήταν οπλασχηγοί οι άνθρωποι. Επομένως, αυτό δεν συνιστά αντιφατικότητα αλλά πολιτική θέση. Υπάρχει μια ποικιλία από θέσεις, οι οποίες δείχνουν ότι ήταν φιλελεύθερος – και τα ακούσατε από τον Κο Ενεπεκίδη – και μόνο το γεγονός ότι, στο τραπέζι του 1815, εκατηγορήθηκε ότι, για το κάθε θέμα, για τα Επτάνησα, για το Ελβετικό, για το Γαλλικό, για το Γερμανικό θέμα, παρουσίαζε αντικείμενα τα οποία θεωρήθηκαν ότι είναι ανατρεπτικά της Συμμαχίας και κατηγορήθηκε γι' αυτό. Επομένως, έχει περγαμηνές φιλελευθερισμού. Όπου ν' ακουμπήσεις τις βρίσκιες, από κάτω και από πάνω. Εγώ άκουσα κι ανέκδοτα πράγματα από τον Κο Ενεπεκίδη προς αυτή την κατεύθυνση. Επομένως, ένας άνθρωπος ο οποίος έχει τέτοιο υπόστροφα φιλελευθερισμού, ήρθε όμως κάποια στιγμή για κάποιες συγκυρίες και πήρε την απόχρωση ενός ανταρτικού. Αυτό είναι μια αντιφατικότητα των περιστάσεων και είναι δύσκολο να αποδοθεί μονοχρωματικά, μαύρο ή άσπρο, στον Άνδρα.

Τώρα πάω στο πολιτικό πιστεύω, δηλαδή στο κύριο πρόβλημα της Δημοκρατίας και εκεί, βεβαίως, η κριτική περί αντιφατικότητας του Ανδρός είναι μεγάλη.

Δεν θα θυμόσαστε, ή τουλάχιστον οι περισσότεροι δεν θα θυμάστε, άρθρον του Κωνσταντίνου Τσουκαλά, του αγαπητού φίλου, ο οποίος, εν αντιθέσει με όσα είχαν γραφεί ή λέγονταν στο παρελθόν είπε ότι «ο Καποδίστριας είχε μίαν βαθύτατον δημοκρατική συνείδηση» και όταν ακούς αυτό από τον Τσουκαλά, ο οποίος κατακεραυνώνει το σύμπαν, λες και κάτι γίνεται εδώ. Ίσως είναι και υπερβολή, μάλιστα, κατά την ταπεινή μου αντίληψη, μια τέτοια κουβέντα, αλλά το είπε.

Τί συμβαίνει εδώ; Πρώτα-πρώτα λές, για να δούμε τη δημοκρατία του.

Πήρατε ποτέ τον κόπο να δείτε τη δημοκρατία των Αθηνών; Πήρατε τον κόπο να δείτε ότι τον Παρθενώνα τον έκτισαν μόνον Άλβανοί, συγγνώμη, μέτοικοι – τα 'χουμε τώρα στην Έκθεση, στην Τεχνόπολη, να πάτε να δείτε τις αρχαίες επιγραφές, φαίνεται ποιος είναι μέτοικος και ποιος είναι πολίτης και πόσα πήρανε κιόλας δε, όταν φτάνει μόνο στη στάθμη του καλλιτέχνη, αυτοί που κάνουν τις εγκαυτικές, αυτοί ήταν πολίτες. Λοιπόν, είδατε πουθενά να συμμετέχει κανένας μέτοικος – βεβαίως έγιναν επί Κλεισθέους, σοβαρότατες μεταβολές, θετικές – για την, τουλάχιστον την αποδοχή, την πολιτογράφηση, συγγώμη, όχι πολιτογράφηση, αλλά τη συμμετοχή των μετοίκων. Δεν ήταν, όμως, μέσα στη Δημοκρατία.

Επομένως, μερικοί από μας, που θέλουμε να είμαστε αιθεροβάμονες, θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι ιστορικές συγκυρίες και οι εξελίξεις δημιουργούν το τελικό χρώμα των πολιτευμάτων και δεν υπάρχει μία δημοκρατία. Ύστερα, όπως ακούσατε κι απόψε, στο κάτω-κάτω εξέλεγή ο άνθρωπος, δεν φορέθηκε. Κι ύστερα όπως λένε, όπως λέει κι ο Βολταίρος, η ελευθερία ασκείται σ' ένα νομοθετημένο χώρο, αλλιώς είναι ανόητη. Αφού ασκείται σ' έναν νομοθετημένο χώρο, πρέπει να φτιάσεις τους νόμους. Εδώ ήτανε, γιατί να το αποκρύψουμε άλλωστε, «ρεμπέτ ασκέρ». Και αυτό το «ρεμπέτ ασκέρ» ήθελε νόμους, κάποιος έπρεπε να τους φτιάσει. Αν μπορεί να κάνει κανείς μία κριτική στην πολιτική του Καποδίστρια, και το ακούσατε και αυτό από τον Κο Ενεπεκίδη, είναι ότι, κατά τη δικιά μου γλώσσα, έκανε μια συρρίκνωση του χρόνου που χρειάζεται ώστε ο φαύλος κύκλος, να τα πω με γλώσσα Ενεπεκίδη, «θέλω έναν κυβερνήσιμο λαό για να κάνω τη δουλειά μου. Αλλά πώς να φτιάσω τον κυβερνήσιμο λαό;», αυτό δείχνει να είναι ένας φαύλος κύκλος. Στην πραγματικότητα, η ιστορία δείχνει ότι δεν είναι φαύλος κύκλος, είναι απλώς μια έλικα που την κοιτάς από μπρος και νομίζεις ότι είναι κύκλος και στριφογυρίζει. Είναι μια έλικα που, παρά ταύτα, προχωρεί ή υποχωρεί με μικρά βήματα. Αυτό τον χρονικό παράγοντα και το ποιος κάνει τους νόμους, ποιος είναι εκείνος που επιβλέπει δια την τήρηση των νόμων, αυτό φαίνεται, κατά την ταπεινή μου αντίληψη ότι, μέσα στη βιασύνη και το πάθος το οποίο ουδείς, ουδέποτε, αμφισβήτησε από τον Καποδίστρια, να του διέφυγε και κατά τούτο, μπορεί κανείς άμα θέλει, να τον κρίνει.

Πολλές φορές λένε ότι έβαλε λίγο χέρι στη συμμετοχή της, πρώτα απ' όλα ανέβαλε την περίφημη Εθνοσυνέλευση, την Σύγκλιση. Δεν είναι τρομε-

ρό. Αναβολές, ακόμα και σπουδαιών εκλογών έχουν γίνει ακόμα και στα σπουδαιότερα δημοκρατικά καθεστάτα. Ότι άρχισε να βάζει χέρι όταν έγινε το περίφημο νομοσχέδιο που οδήγησε στην παραίτηση του Σπυρίδονος Τρικούπη – αυτό ήταν το μεγάλο κτύπημα, που δεν δέχτηκε να υπογράψει – τι ήταν αυτό; Για την ψήφο, για την ψηφοφορία. Ετερόχθονες, αυτόχθονες, και λοιπά, περιφέρειες που λέμε. Φαίνεται, λένε οι ιστορικοί, ότι είχε διαγνώσει ότι είχε πέσει άγριο χέρι εν τω μεταξύ και ότι οι πληρωμές, πώς να μην πουληθεί η ψήφος στα χίλια οκτακόσια, πόσο ήταν τότε, '27, τότε έγινε αυτό, '28, αφού λένε μερικοί κακόζηλοι ότι πουλιόταν μέχρι και στο, άντε, 1964 βία και νοθεία. Δηλαδή, μία αποστασιοποίηση από αυτό που ονομάζουμε «ρεάλ αναλύζε», αν υπήρχε τέτοια γερμανική λέξη που δεν υπάρχει, δεν βλάπτει τον ιστορικό. Όμως, ένας ισχυρός ψόγος για τον Καποδίστρια είναι και αυτός.

Λοιπόν, τι έγινε τότε; Όπως θυμάστε είτε «τι είσατε εσείς, όχι θα σας αλλάξω. Βγες εσύ, βάζω έναν δικό μου. Βγες εσύ, βάζω έναν δικό μου». Τι έγινε, κυρίες και κύριοι; Έπεσε στην παγίδα που του στήσαν οι εχθροί του. Νομίζω ότι αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει τα όπλα των εχθρών του και, επομένως, δεν μπορούσε να τους πολεμήσει. Το δίλημμα το μεγάλο το οποίον ο Τζων Πετρόπουλος το λέει, νομίζω, πολύ καλά στο κλασικό του βιβλίο στο Princeton το '68, το οποίον μεταφράστηκε μόνον τώρα στα ελληνικά, δεν είναι τυχαίον ότι δύο, πώς λέμε, εμυγκάδες Έλληνες καθηγητές της Ιστορίας, ο Τζων Πετρόπουλος και ο Πολυχρόνης ο Ενεπεκίδης είναι εκείνοι που φέρνουν τον ψυχρό επιστημονικό λόγο περί του θέματος. Είναι ανάλογον με το πρόβλημα γιατί η Φιλική Εταιρεία, ουσιαστικώς, συνελήφθη εις τας παρυφάς του Ελληνισμού. Αλλά αυτό είναι ένα άλλο θέμα.

Λέω, λοιπόν, ο Πετρόπουλος αναφέρει το γεγονός ότι εκεί τα σφάλματα, θα μπορούσε κανείς να πει είναι σφάλματα πλέον πολιτικά, είχε ανάγκη να στηριχθεί σ' ένα κόμμα, είχε ελπίσει ότι θα δημιουργήσει μια μέση τάξη αγροτών. Δεν κατάφερε να την κάνει. Μα δεν του δώσαν ούτε καν εκείνο που του υπεσχέθησαν και είπε ο ίδιος ότι είναι προϋπόθεση για να δεχθεί το Κυβερνείον. Τι; Τα περίφημα, πώς ήτανε, τριάντα, εξήντα εκατομμύρια Γαλλικά Φράγκα; Το περίφημο δάνειο το πήρε ποτέ; Μετά. Δεν το είχε πάρει ποτέ. Δηλαδή ακόμα, του τραβήξαν το χαλί κάτω απ' τα πόδια, ακόμα και ως προς τούτο, τί θα 'κανε μ' αυτό; Μα θα έλυνε τα προβλήματά του. Θα δημιουργούσε αυτή την κρίσιμη πολιτική μάζα ενός κόμ-

ματος που έπρεπε να δημιουργήσει για να στηριχθεί. Δεν μπορείς να στηρίξεις στο μηδέν. Ποιου κόματος; Των Μικρών Αγροτών. Ο Τσουκαλάς, μάλιστα, και οι άλλοι κεντροαριστεροί, υπέρ αυτού λένε ότι, αν δεν ήταν αυτός θα τα 'χανε φάει – τα κτήματα θα τα είχανε φάει – οι κοτσαμπάσηδες, που ίσως κι αυτό να είναι μια υπερβολή αλλά, κάτι φαίνεται ότι υπάσχει πίσω από όλα αυτά.

Λοιπόν, θέλω να πω ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο αυτή την κριτική, θέλω να πω ότι, παρά τη λούμπα μεσα στην οποία τον έβαλαν και αναγκάστηκε, ουσιαστικώς, να χρησιμοποιήσει, να δημιουργήσει κόμμα ενώ δεν είχε. Ένα άλλο σφάλμα, όπως ξέρετε είναι ότι διέβαλε τ' αδέρφια του. Και, βεβαίως, εδώ τον δάσκαλο πρέπει να ρωτήσουμε, τελικώς, τι πιστεύει για τ' αδέρφια του. Αλλά είναι μία μικρή καταβολή για το μέλλον.

Λοιπόν, φοβούμαι ότι έχω ήδη καθυστερήσει, λοιπόν, αν πουλιόταν έτσι οι ψήφοι, έχω ακούσει τον εξής θεωρητικό λόγο, ο οποίος λέει τούτα: αν πουλιόταν στους οπλαρχηγούς, έλα, λέει που είχαν λεφτά οι οπλαρχηγοί. Καλέ, ξέρετε τι περιουσία είχε ο Καραϊσκάκης όταν ξαναπήρε το αρματολίκι της Στερεάς; Δεν πάει ο νους σας. Με λεφτά τους μάζεψε τους πέντε χιλιάδες που τους βρήκε από κάτω. Παράδειγμα, και μάλιστα, εκ των καλύτερων. Λοιπόν, αν πουλιόταν στους οπλαρχηγούς, αν πουλιόταν στους κοτσαμπάσηδες – καλά εκεί δεν υπήρχε οικονομικό πρόβλημα – ή αν πουλιόταν στους Φαναριώτες, όπου δεν τους πληρώναν με λεφτά, αλλά με άλλα, τότε είτε, θεωρητηρίζουσα ανάλυση, «Θα σας πληρώσω κι εγώ, ρε», που δεν το 'πε. Πρώτον δεν έλεγε «ρε», ήτανε κόντες. «Θα σας πληρώσω και εγώ, αλλά με απολαβές τις οποίες θα απολαύσετε εις το μέλλον, όταν θα βελτιωθεί η κατάσταση σας λόγω της ευνομίας, της παιδείας και της ανάπτυξης που θα σας προσφέρω». Και προς τις τρεις αυτές κατευθύνσεις, κυρίες και κύριοι, έχουμε συγκεκριμένα πράγματα – τα ακούσατε από τον Κύριο Χρήστου – ότι ήδη είχαν αρχίσει να δρομολογούνται. Και, επομένως, τι σας κάνω; Σας φιμώνω ελαφρώς, δηλαδή, μετατοπίζω, περνάω, κινούμαι μέσα σ' ένα περιβάλλον, το οποίον θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ελαφρώς ως κομματικόν.

Δεν νομίζω ότι πρέπει να συνεχίσω άλλο. Η εξωτερική πολιτική έχει θιγεί επαρκώς, είχε τέτοια καθαρότητα. Πρώτα-πρώτα θα μπορούσε, για να φυλάξει τη θέση του, όταν έγινε το Δεύτερο ή το Πρώτο Πρωτόκολλο του Λονδίνου, το οποίον, ουσιαστικώς, καταργούσε την αυτονομία του Ελληνικού Κράτους και έλεγε «πληρώστε και ενάμισυ εκατομμύριο φράγκα φόρο πολυτελείας, να τα πληρώσετε στον Σουλτάνο και πάρτε και τα στρατεύμα-

τα από την Στερεά Ελλάδα». Θα μπορούσε ωραιότατα να πει «ρε παιδιά, να τα κανονίσουμε, διότι αυτά θέλουν οι μεγάλες δυνάμεις». Και, όχι μόνον είπε όχι, αλλά κατάφερε να πιάσει σιγά-σιγά που έτσι, ολόκληροι μαζί, πήγαν και είπαν 'όχι' και κερδίσανε με την Αδριανούπολη. Ωστε, είχε και αυτή την αγωνιστικότητα, είχε αυτή τη συνέπεια στην περίπτωση της εξωτερικής πολιτικής.

Τώρα, η αντιφατικότητα η δική μας, και τελειώνω. Η αντιφατικότητα η δική μας, είπαμε, η πρώτη είναι εν σχέσει με τον ίδιο τον Καποδίστρια, ότι είχε και ο ίδιος μια αμφιθυμία, ενδεχομένως. Και ποιός δεν έχει; Και ο Απόστολος Παύλος είχε αμφιθυμία ως προς την θέση των γυναικών, μια τα 'πε έτσι, μια τα' πε αλλιώς. Γιατί; Γιατί έκανε «ρεάλ πολιτικά». Λοιπόν, και ο δικός μας, ενδέχεται πράγματι, υπό ορισμένες συνθήκες να είχε κάτι τέτοιο.

Ύστερα, είναι το πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας, δηλαδή το πρόβλημα που μας επεσήμανε εμμότως ο Κος Ενεπεκίδης, κυρίως δηλαδή, η έλλειψη αυτοσυνειδησίας, το πρόβλημα τι συμφέροντα υπήρχαν και πώς διατυπώνονταν. Και να σας πω και κάτι άλλο. Όταν τον φέραμε, τι συμβόλαιο κάναμε μαζί του; Μήπως είχε την πολυτέλεια μιας προεκλογικής εκστρατείας, να διατυπώσει το πρόγραμμά του και να τον ψηφίσουμε; Όχι. Τον πήραμε στο σακί. Ή, μήπως, του δώσαμε εμείς προδιαγραφές και του δώσαμε όρους εντολής και του είπαμε «έλα να μας κάνεις αυτά και αυτά και όχι εκείνα». Σάμπως, ξέραμε τί θέλουμε;

Λέμε, λοιπόν, εις τα – γιατί βλέπω και διασημούς εδώ κυρίους από τον Οργανισμόν, διαφόρους Οργανισμούς που ελέγχουν και την ποιότητα – εις τη θεωρία της ποιότητας, λέμε, Κύριε Φιλόπουλε, ότι κάνεις την περιγραφή του τι ζητάς, βλέπεις τι επιτυγχάνει, παίρνεις τη διαφορά, και κρίνεις την ποιότητα. Εδώ, αφού δεν ξέραμε, όχι δεν κάναμε προδιαγραφή, δεν ξέραμε τι θέλαμε. Πώς να κρίνουμε την ποιότητα; Αυτό θα έλεγε κάποιος με σημερινή ορολογία «δώς' του λίγο χρονικόν διάστημα».

Ωστε, με τούτα εδώ όλα, καταλήγουμε ξανά και ξανά στο πρόβλημα της δικής μας αυτοσυνειδησίας, καταλήγουμε εις την άποψη ότι, εν πάσει περιπτώσει, συνάξεις σαν την αποψινή δεν βοηθούν απλώς στην κάθαρση μίας έμμονης ιστορικής ασαφείας αλλά, κυρίως, μας δίνουν άλλη μια ευκαιρία για να καταλάβουμε τι ακριβώς θέλουμε και εάν το επιτρέψουν πώς θα το επιτύχουμε.